

UCHWAŁA NR XXVII/206/2020
RADY MIEJSKIEJ W UNIEJOWIE
z dnia 13 marca 2020 r.

w sprawie uchwalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Uniejów na lata 2020 – 2023

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 9, art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 506, poz. 1309, poz. 1571 poz. 1696, poz. 1815) i art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 282) Rada Miejska w Uniejowie uchwala, co następuje:

§1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Uniejów na lata 2020-2023” zaopiniowany pozytywnie przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§2. Wykonanie Uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Uniejów.

§3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodniczący Rady
M. Małysz
Miroslaw Małyszki

Załącznik
do Uchwały Nr XXVII/206/2020
Rady Miejskiej w Uniejowie
z dnia 13 marca 2020 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY UNIEJÓW NA LATA 2020 - 2023

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jako jeden z podstawowych aspektów życia i działalności człowieka, kształtuje związki międzyludzkie i określa tożsamość i świadomość społeczności. Obiekty zabytkowe stanowią cenny element kultury, który wpływa na kształtowanie się otoczenia człowieka współczesnego, mający wszechstronny wpływ na jego życie codzienne. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa, należycie pielęgnowane i wykorzystane, powinny stanowić jeden z głównych czynników rozwoju życia społeczno - gospodarczego.

Po zapoczątkowaniu w Polsce przemian ustrojowych pojawiły się nowe zjawiska i postawy wobec problemu ochrony dorobku i spuścizny minionych pokoleń. Zaczynamy postrzegać dziedzictwo kulturowe jako jedną z ważniejszych gałęzi życia gospodarczego, która może generować znaczne zyski. Przejawem nowego podejścia władz do roli dziedzictwa kulturowego było przyjęcie 23 lipca 2003 r. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastępując starą ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., na nowo zdefiniowała pojęcia z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i określiła politykę państwa oraz powinności władz państwowych i samorządowych w tej dziedzinie. Ustawa zobowiązuje organy samorządu do sporządzania co cztery lata Programów opieki nad zabytkami. Niniejsze opracowanie stanowi wypełnienie ustawowego obowiązku.

Przedmiotem Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Uniejów na lata 2020 - 2023 (GPOnZ) jest problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Uniejów. Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa. GPOnZ sporządzany jest przez Burmistrza, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Miejską. GPOnZ ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania GPOnZ.

GPOnZ to dokument uzupełniający do innych aktów planowania. Jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Głównym odbiorcą GPOnZ jest lokalna wspólnota samorządowa. W zamierzeniu beneficjentami GPOnZ mają stać się nie tylko prywatni właściciele czy użytkownicy obiektów zabytkowych, ale również mieszkańcy gminy. Istotnym celem GPOnZ jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Ważne jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy, ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem „opieka nad zabytkami” ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, wpisanie na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw o samorządzie terytorialnym (o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody). Ponadto ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają artykuły 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r., która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., powiązała ochronę zabytków z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, umieszczając to zagadnienie w kontekście naszego uczestnictwa w kulturze i historii całej Europy. Nowe prawo zostało dostosowane do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

- **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

■ **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak: •

- **Art. 3**, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością.

Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4**, który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

- **Art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej].

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- Art. 7, który określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji Wojewódzki Konserwator Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

- **Art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

- **Art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględniła się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

- **Art. 19,** który wskazuje, że „1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.

- **Art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

- **Art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- **Art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

- **Art. 89** który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2019 r. poz. 506), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni

gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

- **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1945 z późn. zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa stanowi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186.). Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1614 z późn. zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2018 r. poz. 2204 z późn. zm.). W rozumieniu ustawy celem publicznym jest między innymi opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 z późn. zm.). Ustawa mówi, że działalność kulturalna polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo. Polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Art. 2 ustawy wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej, wśród których znajdują się obok teatrów, oper, operetek, filharmonii, orkiestr, instytucji filmowych, kin, muzeów, bibliotek, domów kultury, ognisk artystycznych, galerii sztuki - ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze

obowiązkowym (art. 9 ust. 1, 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza muzea, jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, ośrodki badań i dokumentacji, biura wystaw artystycznych, galerie i centra sztuki, Filmoteka Narodowa, biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych Instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.

- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2019 r. poz. 688).** W ramach ustawy gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).

- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.).** Ustawa definiuje pojęcie reklamy, szyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. tablic i urządzeń reklamowych.

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2018 r. poz. 1609).**

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.**

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. poz. 1674).**

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.), które określa tryb składania wniosków o przyznanie odznaki, wzór i wymiary tej odznaki oraz sposób jej wręczania i noszenia.**

- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510).
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2019 r. poz. 917). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów” (art. 1).
- Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574 z późn. zm.) która mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r. poz. 553).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

GPOnZ jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się GPOnZ połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy, które dotyczą problematyki ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego.

GPOnZ w swoich działaniach programowych nawiązuje do polityki krajowej szczególnie w zakresie poprawy stanu zabytków poprzez przekazywanie środków z budżetu gminy, wykorzystywania dziedzictwa kulturowego w promocji gminy, poprawy przepływu informacji pomiędzy gminą, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami, a także udostępnianiem informacji o zasobie zabytkowego gminy. Ważnym elementem jest również wspieranie działań z zakresu utrzymywania lokalnych tradycji kulturowych oraz wprowadzenie elementów lokalnego dziedzictwa do procesu edukacji oraz działań kulturalnych.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opleki nad Zabytkami

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opleki nad Zabytkami został przyjęty uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.

Głównym celem Krajowego programu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. W okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

• Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r. poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,
- rozwój kolekcji muzealnych - zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

• **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)**

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR) została przyjęta uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020, przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji do 2020 r. oraz w perspektywie do 2030 r., określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1). Obszar e-państwo - kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2). Kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu - wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.

- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu Strategii Rozwoju Kraju 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w ramach którego określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

• **Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030**

Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030 została przyjęta uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osłabnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględniła problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- **wojewódzkim:** Strategia Rozwoju Województwa łódzkiego 2020, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego, Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2016 - 2019, Program rozwoju turystyki w województwie łódzkim na lata 2007 - 2020, Program rozwoju kultury w województwie łódzkim na lata 2014 - 2020, Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;
- **powiatowym:** Strategia Rozwoju Powiatu Poddębickiego 2020.

Poniżej przedstawiono analizę ww. dokumentów oraz obszarów - obiektów, które związane są nierozerwalnie z krajobrazem kulturowym gminy Uniejów. GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

• Strategia Rozwoju Województwa łódzkiego 2020 (SRWŁ 2020)

Strategia Rozwoju Województwa łódzkiego 2020 została przyjęta uchwałą nr XXXIII/644/13 Sejmiku Województwa łódzkiego z dnia 26 lutego 2013 r. Jest to aktualizacja strategii opracowanej na lata 2007 - 2020, która została przyjęta uchwałą LI/865/2006 przez Sejmik Województwa łódzkiego dnia 31 stycznia 2006 r.

Jest to najważniejszy dokument samorządu województwa, który określa wizję rozwoju, cele oraz główne działania zmierzające do ich osiągnięcia. Zakłada, że polityka regionalna będzie realizowana na dwóch płaszczyznach: horyzontalnej oraz terytorialno - funkcjonalnej. Polityka horyzontalna obejmie swym oddziaływaniem obszar całego województwa. Złożą się na nią trzy filary rozwoju regionu dotyczące sfery gospodarczej, społecznej i przestrzennej, dzięki którym możliwe będzie osiągnięcie spójności w rozwoju na poziomie regionalnym (spójność terytorialna) pozwalającej na zrównoważony rozwój województwa łódzkiego.

Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego jest przedmiotem obszaru priorytetowego Tożsamość Regionalna w ramach Sfery funkcjonalno - przestrzennej, której celem głównym jest: stworzenie rzeczywistego regionu społeczno - ekonomicznego posiadającego własną podmiotowość kulturową i gospodarczą.

W ramach obszaru priorytetowego Tożsamość Regionalna określono cel strategiczny, który brzmi: Umocnienie identyfikacji mieszkańców z województwem. Elementem wyróżniającym dziedzictwo kulturowe województwa łódzkiego są bogate zasoby dziedzictwa przemysłowego.

Tworzeniu jedności kulturowej regionu mają służyć działania utrwalające wspólne normy i zwyczaje, a tak-że stymulujące aktywizację i integrację społeczną. Kształtowanie świadomości terytorialnej odbywać będzie się poprzez edukację o charakterze regionalnym, przede wszystkim dzieci i młodzieży. Strategia wskazuje także cele szczegółowe, z których niektóre ściśle odnoszą się do problematyki niniejszego programu. Należą do nich:

- wspieranie oraz inicjowanie działań na rzecz przywracania, ochrony i kultywowania historycznych wartości regionu,
- rozwój i promocja kultury i turystyki w regionie,
- pobudzanie, kształtowanie i wzmacnianie kulturotwórczej funkcji ośrodków osadniczych.

Do głównych działań wskazanych w ramach obszaru priorytetowego Tożsamość Regionalna, których zakres przedmiotowy odnosi się do celów Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Uniejów należą:

- rewaloryzacja historycznego układu urbanistycznego oraz obiektów wraz z ich otoczeniem i ochroną ekspozycji w tym zagospodarowanie obiektów związanych z historią regionu na cele kulturalne,
- wspieranie oraz inicjowanie działań w zakresie kreowania produktów regionalnych,
- wspieranie rozwoju różnorodnych przejawów życia kulturalnego oraz organizacji i ruchów regionalistycznych promujących tożsamość kulturową regionu.

Niezwykle ważnym atutem jest występowanie wód geotermalnych w północnej części obszaru województwa, m.in. w gminie Uniejów, a także lecznicze właściwości klimatu. Zasoby te wykorzystywane są nie tylko dla potrzeb komunalnych, ale także dla celów uzdrowiskowych (leczniczych, profilaktycznych, rehabilitacyjnych), w tym balneologicznych. Stanowią one podstawę do rozwoju turystyki wypoczynkowej, biznesowej i konferencyjnej. Uniejów jest jedynym w województwie i w kraju uzdrowiskiem termalnym bazującym na wodach termalnych posiadających właściwości lecznicze z funkcjonującym obiektem lecznictwa uzdrowiskowego oraz stanowi doskonałą bazę doprowadzenia badań naukowych dla uczelni z regionu.

Wśród najcenniejszych obiektów zabytkowych w Programie wymienia się między innymi Kolegiatę Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Uniejowie, podkreślając tym rangę tego obiektu.

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+

Obecnie obowiązujący Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego 2030+ został przyjęty uchwałą nr LV/679/18 przez Sejmik Województwa łódzkiego dnia 28 sierpnia 2018 r. Plan określa cele i kierunki rozwoju przestrzennego regionu. Realizację zapewniają projekty finansowane ze środków własnych samorządu województwa, samorządów lokalnych, budżetu państwa oraz funduszy Unii Europejskiej. Podstawowym źródłem finansowania jest Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

W Planie wyznaczono szereg kierunków działań wraz z działaniami. W obszarze dziedzictwa kulturowego można wskazać na:

- Rozwój miast o znaczeniu lokalnym i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, m.in. poprzez:

I.5.1.wzrost zasięgu oddziaływania przestrzennego miast o znaczeniu lokalnym, w tym m.in.: podnoszenie standardu wyposażenia infrastrukturalnego zasobów mieszkaniowych m.in. w Uniejowie.

W obszarze dziedzictwa kulturowego wskazano cel szczegółowy nr V. Region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowym.

Dla osiągnięcia poprawy stanu zachowania dziedzictwa konieczne jest podejmowanie działań o charakterze naprawczym. Zakłada się w szczególności kontynuację już realizowanych procesów rewitalizacyjnych w obrębie zabytkowych założeń przestrzennych i inicjowanie nowych, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów oraz obiektów przedstawiających wybitną wartość oraz zagrożonych degradacją, w tym reprezentatywnych i zlokalizowanych w kreowanej sieci ośrodków historycznych. W tym kontekście pożądane jest stosowanie zasady dobrej praktyki wyrażającej się szczególną dbałością o zabytki będące w użytkowaniu instytucji publicznych oraz zagospodarowaniem obiektów nieużytkowanych przez podmioty publiczne.

Istotne znaczenie dla utrwalania niematerialnych komponentów tradycji regionalnej będą mieć poczynania ukierunkowane na wzmacnianie walorów i cech specyficznych definiujących wyodrębnione podregiony kulturowe. Zakłada się wspieranie i promowanie inicjatyw związanych z kultywowaniem lokalnego folkloru oraz zachowaniem różnorodności jego przejawów. Do zachowania ciągłości kulturowej przyczyni się kreowanie sieci ośrodków historycznych, głównie poprzez wzmacnianie instytucji kultury, w szczególności tych o zasięgu ponadregionalnym i pełniących rolę wiodącą, polegające przede wszystkim na podnoszeniu jakości infrastruktury, poprawie dostępności i rozwoju współpracy.

Wyznaczone kierunki działań i działania dla celu V.

1. Zachowanie materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

V.1.1. Identyfikację i dokumentowanie zachowanego zasobu dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in. kontynuacja:

- opracowania i aktualizacji gminnych ewidencji zabytków;**
- opracowania katalogu lokalnych form architektonicznych;**
- opracowania list dóbr kultury współczesnej.**

V.1.2. Monitorowanie stanu zachowania i planowanie działań na rzecz właściwego utrzymania i przeciwdziałania zagrożeniom dla dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- realizację obowiązku sporządzania i aktualizacji gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami;**
- sporządzanie studiów historyczno-urbanistycznych dla historycznych założeń przestrzennych.**

V.1.3. Zapewnienie ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- podejmowanie działań na rzecz utrzymania ustanowionych form ochrony dla zabytków, m.in. wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych;**
- kontynuację procesu wpisywania do rejestru zabytków nieruchomych;**
- stanowienie ochrony zabytków w mpzp, w szczególności z uwzględnieniem określenia zasad zapewniających:**

1. zachowanie autentyzmu i integralności zabytków, przywracanie ich do jak najlepszego stanu oraz zapobieganie zagrożeniom i ochronę, w szczególności przy realizacji inwestycji;

2. wykorzystanie zabytków z poszanowaniem i eksponowaniem ich wartości;

3. utrzymanie i tworzenie właściwego sąsiedztwa dla zabytków, w szczególności eliminowanie konfliktów i uciążliwości ograniczających możliwość korzystania z zabytku i trwałego zachowania jego wartości;

4. ochronę ekspozycji historycznych sylwet i panoram, w szczególności zachowanie w niezakłóconej postaci otwarcie oraz osi widokowych na zabytki i zabytków;

5. wyznaczania stref ochronnych, w których obowiązują ograniczenia dotyczące sposobu zagospodarowania terenu oraz rodzaju dopuszczalnej działalności gospodarczej.

V.1.4. Wzmacnianie ochrony obszarowej dla szczególnie cennych form zabytkowego krajobrazu kulturowego regionu, w tym m.in.: wytypowanych obszarów charakterystycznych dla tradycji osadniczej regionu, odznaczających się szczególnymi wartościami, w tym Uniejów-Spycimierz.

V.1.5. Wzmacnianie rangi ochrony unikatowych komponentów dziedzictwa kulturowego regionu.

V.1.6. Poprawę stanu zachowania i właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu, w tym m.in.:

- rewitalizację historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich, z uwzględnieniem zachowania specyficznych cech ich struktury budowlanej i nadania odpowiedniego standardu estetycznego przestrzeniom publicznym, przy założeniu ograniczania barier architektonicznych;
- konserwację, restaurację i rewaloryzację zabytków, szczególnie reprezentatywnych i zagrożonych zniszczeniem (nieużytkowanych lub użytkowanych niewłaściwie);
- zapewnienie wykorzystania zabytków, z uwzględnieniem wyeksponowania ich wartości oraz dostępności turystycznej, a także zagospodarowanie zabytków nieużytkowanych, w szczególności na cele społeczne.

V.2. Zachowanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez:

V.2.1. Wzmacnianie walorów zidentyfikowanych podregionów kulturowych: łęczyckiego, łowickiego, opoczyńskiego, piotrkowskiego, sieradzkiego, rawskiego i wieluńskiego, z ich głównymi ośrodkami, w tym m.in.:

- Identyfikację i utrwalanie specyficznych przejawów kultury ludowej, w szczególności:

1. wspieranie i promocję lokalnych aktywności w zakresie kultywowania różnych przejawów tradycji ludowych (obrzędowość, legendy, gwara, strój, muzyka, kulinaria, rzemiosło i rękodzieło artystyczne etc.);

2. wspieranie działalności oraz promocję istniejących, a także tworzenie nowych skansenów (m.in. Istniejących Uniejów, Sieradz);

3. wspieranie działalności oraz promocję istniejących, a także tworzenie nowych muzeów, izb muzealnych i galerii plenerowych (gromadzących zbiory specyficzne dla dziedzictwa kulturowego regionu);

- promocję unikatowych i specyficznych form tradycji:

1. zwyczaju układania dywanów kwiatowych w procesji Bożego Ciała w Spycimierzu, wpisanego na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa UNESCO;

2. wytworów rzemiosła i sztuki ludowej (m.in. kowalstwa artystycznego, garncarstwa, wikliniarstwa, tkactwa, hafciarstwa, wycinankarstwa, rzeźbiarstwa), w tym wzornictwa łowickiego, ceramiki bolimowskiej, łęczyckiej rzeźby o tematyce demonicznej;

2. tradycyjnych produktów regionalnych.

- poprawę dostępności i podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym podnoszenie standardu infrastruktury kultury, wykorzystanie nowych technologii komunikacji i rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami.

V.2.3. kreowanie sieci ośrodków historycznych o randze europejskiej, krajowej, regionalnej i lokalnej w tym m.in.:

- wzmacnianie instytucji kultury działających w ośrodkach historycznych, odpowiednio do rangi, m.in. o zasięgu regionalnym w Uniejowie

- poprawę dostępności i podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących Instytucjach kultury, w tym podnoszenie standardu Infrastruktury kultury, wykorzystanie nowych technologii komunikacji i rozwijanie współpracy pomiędzy Instytucjami.

W rozdziale dziedzictwo kulturowe omówiono między innymi układy urbanistyczne i ruralistyczne. Spośród niemal 100 jednostek osadniczych o potwierdzonym rodowodzie miejskim najcenniejsze układy urbanistyczne mają miasta o genezie średniowiecznej. Wśród pozostałych miast o najstarszej genezie wysokimi walorami odznaczają się m.in. Uniejów.

W regionie zachowały się również przykłady cennych założeń ruralistycznych, spośród których wyróżniają się w gminie Uniejów -Spycimierz (średniowieczna wielodrożnica).

W zróżnicowanym krajobrazie kulturowym województwa wyróżniono 72 ośrodki tworzące się unikatowych ośrodków historycznych. Z terenu gminy Uniejów są to:

- Uniejów, jako 1 z 11 ośrodków o randze regionalnej.
- Spycimierz, jako 1 z 54 ośrodków o randze lokalnej

W Planie podkreślono, że część terenów, zawierających obiekty i zespoły odznaczających się wyjątkowymi walorami zabytkowymi krajobrazowo-kulturowymi, wymaga wzmocnienia obszarowej ochrony prawnej, w tym w szczególności Uniejów-Spycimierz.

• **Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2016 - 2019**

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2016 - 2019 został przyjęty uchwałą nr XXV/319/16 przez Zarząd Województwa Łódzkiego dnia 21 czerwca 2016 r. Program określi strategiczne cele, działania i zadania w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego oraz tożsamości regionalnej w województwie.

Jest to trzecia edycja opracowywania Programu, która uwzględnia uwarunkowania wewnętrzne wynikające ze zmian w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, a także stanowi podsumowanie działań realizowanych w poprzednich latach. Głównym zagadnieniem Programu jest problematyka rewitalizacji unikatowych struktur zabytkowych, która w okresie nowej perspektywy finansowej została uznana za jedno z najważniejszych tematów związanych z atrakcyjnością krajobrazu kulturowego.

Program podtrzymał strategiczne cele, w zakresie dziedzictwa kulturowego ustalone w „Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2012 - 2015” uwzględniające ochronę obiektów i obszarów zabytkowych prowadzącą do: poprawy stanu oraz podniesienia rangi obiektów i obszarów zabytkowych, zachowania i eksponowania zabytków archeologicznych, eksponowania zabytków ruchomych w muzeach i obiektach sakralnych; ochrony historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych poprzez rewitalizację układów przestrzennych miast i wsi; świadome kształtowanie tożsamości regionalnej realizowane poprzez: edukację kulturową mieszkańców województwa, wzmocnienie różnorodności kulturowej.

W Programie zidentyfikowano na terenie województwa łódzkiego bardzo cenne obszary kwalifikujące się do objęcia ochroną prawną w formie parków kulturowych, w tym w gminie Uniejów wskazano Spycimierz. Zostały przedstawione także obiekty zabytkowe z terenu gminy, tj. obiekty rejestrowe i stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

W Programie wskazano obszary priorytetowe dla gminy Uniejów. Spośród 10 obszarów jako priorytetowe wybrano 2 obszary o powierzchni 2,1 ha, związane z zabytkowym założeniem kościoła farnego w Uniejowie z klasycystyczną 25 m wieżą, otoczonego zabytkowym, kamiennym murem oraz bulwami w dolinie rzeki Warty, wymagające kontynuacji zintegrowanych działań rewitalizacyjnych.

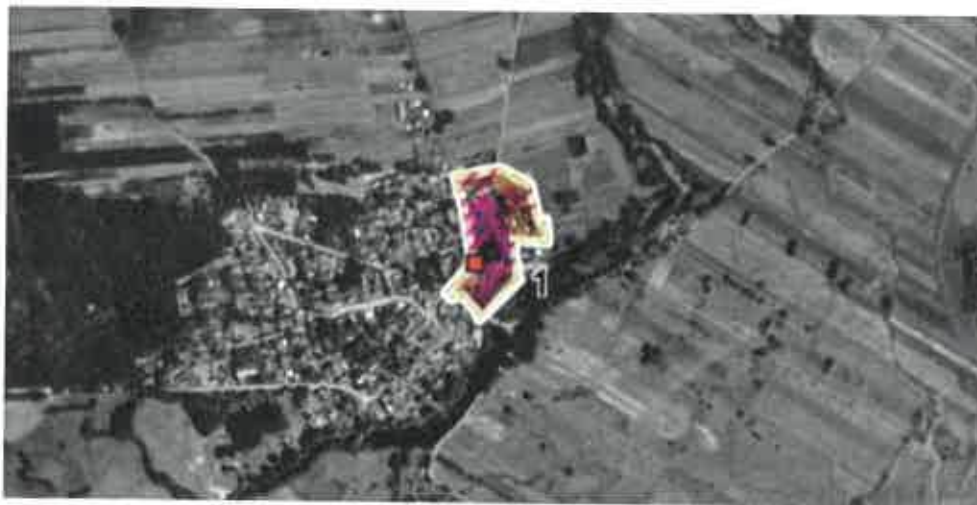

Rys. nr 1. Uniejów - zasoby dziedzictwa kulturowego na tle działań i potrzeb rewitalizacyjnych w obszarach priorytetowych, źródło https://www.lodzkie.pl/files/141/WPOnZ_2016_2019.pdf, data dostępu 27.05.2019 r.

Do najpilniejszych potrzeb w Uniejowie zaliczono:

- kontynuację renowacji wnętrza Kolegiaty Wniebowzięcia NMP, w tym przeprowadzenie prac ratunkowo - konserwatorskich i badawczych substancji zdemontowanych elementów rokokowego ołtarza. Niezbędne jest również opracowanie programu prac konserwatorskich oraz programu funkcjonalno - użytkowego kaplicy błogosławionego Bogumiła w Kolegiacie;
- prowadzenie prac rewaloryzacyjnych Bulwarów Nadrzecznych (obszar wglądów i powiązań widokowych pomiędzy najważniejszymi zabytkami miasta - zamkiem i kolegiatą wraz z wieżą) w oparciu o kompleksową koncepcję rewitalizacji Uniejowa;
- utworzenie parku kulturowego Uniejów - Spycimierz.

Za obszar reprezentatywny uznano także część miejscowości Spycimierz. W 2014 r. wskazano do rewitalizacji 1 obszar obejmujący historyczny fragment miejscowości o powierzchni 3,4 ha ze śladami średniowiecznej osady targowej, z wyłączeniem średniowiecznego grodu kasztelańskiego. W Spycimierzu prace rewaloryzacyjne zakończono na 2,3 ha (68,1% powierzchni do rewitalizacji), które objęły zespół kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego wraz z plebanią, przestrzeń rynku oraz remont ciągu pieszo-jezdnego z dywanami kwiatowymi.

Rys. nr 2. Spycimierz - zasoby dziedzictwa kulturowego na tle działających i potrzeb rewitalizacyjnych w obszarach priorytetowych, źródło https://www.lodzkie.pl/files/141/WPO_nZ_2016_2019.pdf, data dostępu 02.01.2020 r.

Do najpilniejszych potrzeb w Spycimierzu należy:

- zachowanie w krajobrazie wsi dominanty przestrzennej kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego;
- kontynuacja prac konserwatorskich oraz wpisanie do ewidencji zabytków budynku plebanii;
- promowanie na większą skalę tradycji układania dywanów kwiatowych w Boże Ciało;
- opracowanie katalogu budownictwa regionalnego promującego lokalny budulec (wapień, margiel);
- prowadzenie dalszych prac naprawczych obiektów o charakterze zabytkowym w historycznym obszarze ruralistycznym;
- utworzenie parku kulturowego Uniejów - Spycimierz.

Dodatkowo w Programie spośród obiektów reprezentatywnych wskazano 30 stanowisk archeologicznych, w tym z terenu gminy Uniejów - w Spycimierzu, stanowisko nr 1, gród stołeczny kasztelański, pochodzący z XI-XIV w.

Wyznaczone działania i zadania w priorytetowych obszarach rewitalizacji w ośrodkach historycznych:

Działanie podstawowe:

Rewitalizacja układów przestrzennych miast i wsi

Na podstawie przeprowadzonych analiz wybrano 2 obszary priorytetowe, najbardziej wartościowe kulturowo tereny miasta, związane z zabytkowym założeniem kościoła farnego oraz bulwami w dolinie rzeki Warty. Zadania:

- kontynuacja zintegrowanych działań rewitalizacyjnych w obrębie rynku, zamku, Kolegiaty i wieży bramnej;
- przeprowadzenie rewaloryzacji bulwarów nad Wartą w sąsiedztwie zamku;
- opracowanie dokumentów planistycznych wpływających na procesy rewitalizacji, m.in.: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i kompleksowej koncepcji rewitalizacji Uniejowa, uwzględniającej zapewnienie wglądów i powiązań widokowych pomiędzy najważniejszymi zabytkami miasta, jakimi są zamek i kolegiata wraz z wieżą.

Działania wspomagające:

Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych

- utworzenie parku kulturowego: Uniejów - Spycimierz.

Działania uzupełniające:

Poprawa stanu i dostępności zabytków ruchomych w muzeach oraz zabytkach sakralnych

Placówki muzealne i zabytki sakralne są słabo przystosowane dla potrzeb osób niepełnosprawnych. Znaczna część zabytków sakralnych nie posiada zabezpieczeń przeciwpożarowych i antywłamaniowych.

Zadania:

- kontynuacja prac renowacyjnych wnętrza Kolegiaty;
- przeprowadzenie prac ratunkowo - konserwatorskich i badawczych substancji zdemontowanych elementów rokokowego ołtarza z Kolegiaty;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich kaplicy błogosławionego Bogumiła w Kolegiacie oraz opracowanie dla niej programu prac konserwatorskich oraz programu funkcjonalno - użytkowego.

• **Program rozwoju turystyki w województwie łódzkim na lata 2007 - 2020**

Program rozwoju turystyki w województwie łódzkim na lata 2007 - 2020 opracowywany został na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa łódzkiego.

W Programie zostały wyznaczone następujące zadania, które mogą wpłynąć na dziedzictwo kulturowe regionu:

- określenie stanu zasobów turystycznych województwa łódzkiego,
- wzmocnienie i uwypuklenie roli turystyki, jako istotnego czynnika rozwoju społeczno - gospodarczego regionu,
- ułatwienie pozyskiwania celowych środków na finansowanie projektów turystycznych z funduszy unijnych,
- podjęcie próby integracji środowisk turystycznych województwa oraz propozycja koordynacji działań na rzecz rozwoju turystyki w regionie,
- wsparcie działań gmin, powiatów, organizacji pozarządowych oraz sektora prywatnego - na rzecz realizacji projektów turystycznych w regionie,
- poprawę komunikacji wewnętrznej regionu w zakresie turystyki,
- kreowanie spójnych rozwiązań w obszarze turystyki, wpływających na tożsamość regionu,
- koncentrację zasobów oraz prowadzonych działań w zakresie turystyki (poprawa synergii),
- lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów i walorów,
- podniesienie efektywności działań promocyjnych w obszarze turystyki,
- określenie obszarów priorytetowych w województwie,
- wskazanie wizji rozwoju turystyki w województwie łódzkim.

W Programie omówiono walory kulturowe województwa łódzkiego i ich znaczenie w rozwoju oferty turystycznej.

O potencjale kulturowym ziem województwa łódzkiego decyduje np. to, że od wieków tereny te wspólnie z Polakami zamieszkiwali przedstawiciele różnych narodowości, bogactwem swej kultury przyczyniając się do zróżnicowania obrazu kultury niematerialnej i artystycznej regionu łódzkiego. Przedstawiciele narodu niemieckiego, żydowskiego, rosyjskiego, czeskiego pozostawili na ziemi łódzkiej świątynie, pałace, zespoły fabryczne, nekropolie. Ich ślady widoczne są również w tradycji - regionalnej kuchni, obrzędach. Te pozostałości zróżnicowania etnicznego na ziemi województwa łódzkiego szczególnie wyraźnie widoczne jest w dużych miastach - ośrodkach regionu łódzkiego, m.in., Uniejowie.

W Programie wśród najważniejszej grupy zabytków architektonicznych regionu wskazano m.in. zamek w Uniejowie, układ urbanistyczny Uniejowa.

Wymieniono także charakterystyczne dla obszaru gminy Uniejów imprezy, które stanowią swego rodzaju produkt turystyczny - tradycyjne dywany z kwiatów na Boże Ciało w Spycimierzu, wpisane na listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO oraz Noc Świętojańska w Uniejowie.

Dużą rolę w obszarze turystyki gminy przypisuje się kompleksowi basenów termalnych w Uniejowie.

• Program rozwoju kultury w województwie łódzkim na lata 2014 - 2020

Dnia 25 czerwca 2014 r. Zarząd Województwa łódzkiego podjął uchwałę w sprawie przyjęcia „Programu rozwoju kultury w województwie łódzkim na lata 2014 - 2020”. Celem programu jest wytyczenie kierunków polityki kulturalnej w województwie łódzkim. Samorząd Województwa łódzkiego przyjmuje na siebie rolę inicjującą i koordynującą politykę kulturalną regionu, ponadto pełni funkcję inspirującą samorządy lokalne oraz wszelkich nadawców i odbiorców komunikatów kultury do współdziałania na rzecz rozwoju regionu.

W obszarze ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego omówiono szczegółowo następujące zagadnienia: dziedzictwo kulturowe województwa łódzkiego, tożsamość kulturowa, zabytki, muzea i skanseny, turystyka kulturowa, dostępność infrastruktury kultury, uczestnictwo w kulturze i oferta kulturalna w województwie łódzkim, infrastruktura kultury, uczestnictwo i oferta, preferencje kulturalne mieszkańców województwa łódzkiego w świetle prowadzonych badań, przemysły kultury i przemysły kreatywne w województwie łódzkim.

W oparciu o wyniki analizy SWOT, a także w związku z już obowiązującymi dokumentami strategicznymi wyznaczono 9 celów strategicznych:

- I. Wzmocnienie identyfikacji regionalnej;
- II. Rozwój kompetencji kulturowych;
- III. Partycypacja;
- IV. Profesjonalizacja sektora kultury;
- V. Instytucje otwarte dla wszystkich;
- VI. Włączenie instytucji kultury w międzynarodowy obieg;
- VII. Wykorzystanie obszarów i obiektów zabytkowych na cele związane z działalnością kulturalną/Zabytki dla kultury i turystyki;
- VIII. Estetyczna przestrzeń publiczna/spójność przestrzenna;
- IX. Uruchomienie potencjału przemysłów kultury oraz przemysłów kreatywnych.

W Programie omówiono dziedzictwo kulturowe województwa łódzkiego, w tym tożsamość kulturową. Województwo łódzkie pod względem kulturowym nie jest obszarem jednorodnym, o czym świadczą więzi nawiązujące do prowincji i ziem historycznych. Obejmuje ono części trzech prowincji historycznych Polski: wschodnią Wielkopolskę, zachodnie Mazowsze oraz północno - wschodnią Małopolskę. Możemy wyróżnić kilka podregionów o charakterystycznych cechach: ziemia łęczycka (przejawy kultury łęczyckiej występują i są kultywowane przede wszystkim na obszarze powiatu łęczyckiego oraz w powiatach: kutnowskim, poddębickim i zgierskim), podregion łowicki, ziemia rawska, ziemia opoczyńska, ziemia sieradzka, ziemia wleluńska i ziemia piotrkowska. W ww. podregionach obserwuje się powrót do tradycji - organizowane są wydarzenia, których celem jest kultywowanie obrzędów ludowych i świąt (tj. np. układanie dywanów kwiatowych w Spycimierzu), które cieszą się coraz większą popularnością i przyciągają odbiorców spoza regionu.

Na terenie województwa łódzkiego znajdują się także certyfikowane przez Polską Organizację Turystyczną (POT) miejsca - produkty turystyczne, w tym Termy „Uniejów”.

• **Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych**

Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju. Plan został opracowany w 2005 r. Obecnie obowiązujący dokument został zaktualizowany w 2018 r. i 2019 r. Został sporządzony zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem.

Ww. przedsięwzięcia realizowane poprzez:

- 1) zapobieganie i prowadzenie prac przygotowawczych - w czasie poprzedzającym wystąpienie konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej;
- 2) podwyższenie gotowości - wprowadzanej w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia przez właściwe organy kierowania kryzysowego;
- 3) reagowanie - w czasie wystąpienia i trwania konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej;
- 4) zabezpieczenie i dokumentowanie - po ustąpieniu konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.

Obiekty z terenu gminy Uniejów zostały wskazane w wykazie zabytków nieruchomych na terenie województwa łódzkiego, który zawiera ważniejsze elementy podlegające zabezpieczeniu i sposoby zabezpieczeń oraz dane dotyczące realizacji prac:

- cerkiewka w Orzeszków Kolonia,
- kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana w zespole kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana, Plac Kolegiacki w Uniejowie,
- zamek w zespole zamkowo-parkowym, ul. Zamkowa 2 w Uniejowie,
- dworek, ob. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Uniejowie, ul. Targowa 21 Uniejowie.

Szczegóły dotyczące Wojewódzkiego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków.

• **Strategia Rozwoju Powiatu Poddębickiego 2020**

Strategia Rozwoju Powiatu Poddębickiego 2020 została przyjęta uchwałą nr VIII/61/15 Rady Powiatu w Poddębicach z dnia 30 września 2015 r.

Strategia jest kluczowym dokumentem strategicznym, który poprzez swoją zawartość, a także sposób dochodzenia do uwzględnionych w nim rozwiązań, systematyzuje wiedzę o Powiecie, wyznacza długofalowe kierunki jego rozwoju oraz wskazuje działania, których realizacja przyczyni się do rozwoju całego obszaru. Strategia nakreśla nadrzędne cele długoterminowe (strategiczne), priorytety rozwoju oraz kierunki działań władz samorządowych Powiatu. Strategia określa również stan docelowy, do którego Powiat powinien dążyć w kolejnym okresie programowania, zarysowuje ramy działań władz samorządowych Powiatu prowadzące do osiągnięcia danego stanu, a także prezentuje przykłady inicjatyw w ramach każdego celu strategicznego.

W Strategii wyznaczono następujące cele, które powiązane są z obszarem ochrony zabytków:

Cel strategiczny - Rozwój funkcji turystycznej Powiatu.

Cele operacyjne:

A.1. Turystyka zdrowotna i uzdrowiskowa.

Proponowane działania:

- zagospodarowanie infrastruktury,
- współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego w celu tworzenia spójnej oferty turystycznej, wykorzystanie wód geotermalnych,
- profilowanie oferty zdrowotnej (osoby starsze i chore) i uzdrowiskowej (SPA, Wellness).

A.2. Turystyka aktywna.

Proponowane działania:

- baza turystyczna,
- baza gastronomiczna,
- infrastruktura sportowa,
- wykorzystanie zasobów przyrodniczych i kulturowo-historycznych,
- spójne oznakowanie.

W Strategii omówiono zagadnienie kultury, turystyki i rekreacji w poszczególnych gminach powiatu, w tym gminie Uniejów. Wskazano instytucje działające w ramach działalności kulturalnej. Opisano także obiekty zabytkowe, jako atrakcje turystyczne powiatu poddębickiego. Z terenu gminy Uniejów wskazano następujące obiekty: zamek w Uniejowie, Kolegiata pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, późno klasycystyczny dworek szlachecki, cerkiewka oraz wieś Spycimierz z ciekawym układem zabudowy przestrzennej opartym na historycznych założeniach.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

GPOnZ zgodny jest z następującymi dokumentami:

- **Strategia rozwoju Gminy Uniejów na lata 2013 - 2020**

Strategia rozwoju Gminy Uniejów na lata 2013 - 2020 została przyjęta uchwałą nr XXX/234/2016 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 24 czerwca 2016 r. Jest to aktualizacja Strategii, które obowiązywała w latach 2013 - 2020.

Strategia jest kluczowym dokumentem planistycznym, który poprzez swoją zawartość, a także sposób dochodzenia do ujętych w nim rozwiązań systematyzuje wiedzę o gminie, wyznacza długofalowe kierunki jej rozwoju oraz wskazuje działania, których realizacja przyczyni się do rozwoju priorytetowych dla gminy obszarów.

W Strategii wyznaczono nadrzędne cele długoterminowe (strategiczne), priorytety rozwoju oraz kierunki działań władz Gminy. Strategia określa stan docelowy, do którego gmina powinna dążyć w kolejnym okresie planowania, zarysowuje ramy działań władz gminy prowadzących do osiągnięcia

wyznaczonych celów oraz prezentuje przykłady inicjatyw w ramach każdego strategicznego kierunku rozwoju.

Wyznaczona wizja: Uniejów w 2020 r. centrum turystyki zdrowotnej w środkowej Polsce wykorzystujące unikalne walory przyrodnicze, kulturalne i historyczne.

Wyznaczone cele związane z zagadnieniami dziedzictwa kulturowego gminy:

Cel strategiczny. A. Rozwój turystyki poprzez pełne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego.

Cele operacyjne:

A.1 Stworzenie i promocja zintegrowanej oferty turystycznej Gminy Uniejów bazującej na zasobach wody geotermalnej.

Proponowane działania:

- stworzenie kompleksowej strategii promocyjno-marketingowej Miasta i Gminy (zadanie w trakcie realizacji),
- stworzeniu kompleksowej oferty z zakresu szeroko rozumianej turystyki uzdrowskiej (lecznictwo, spa, wellness i beauty), adresowanej do różnych grup wiekowych,
- rozszerzenie podstawowej oferty turystycznej (uzdrowskiej) o dodatkowe atrakcje o charakterze kulturalnym, historycznym i przyrodniczym oraz ich wspólna promocja poza granicami Gminy jako „jednego zintegrowanego produktu turystycznego”,
- równoległe zróżnicowanie oferty turystycznej dla konkretnych grup docelowych,
- pakietowanie usług turystycznych,
- stworzenie punktu/centrum informacji turystycznej.

A. 2 Rozwój infrastruktury uzdrowskiej

A.3 Wybór i promocja produktu regionalnego

A.4 Rozwój turystyki historycznej

Proponowane działania:

- promocja występujących na terenie Gminy szlaków turystycznych oraz wyznaczenie nowych, w oparciu o posiadane dziedzictwo kulturowe czy religijne,
- promocja tradycyjnych/historycznych zawodów, stanowiących atrakcję turystyczną wśród mieszkańców Gminy,
- dołączenie do kalendarza imprez kolejnych wydarzeń o charakterze atrakcji historycznej.

A.5 Wykorzystanie potencjału rzeki Warty.

Cel strategiczny C. Zrównoważony rozwój infrastruktury na potrzeby mieszkańców i przyjezdnych

Cele operacyjne:

C.1 Rozwój infrastruktury drogowej i okołoturystycznej.

C.3 Uporządkowanie i odnowa starej tkanki miejskiej.

Proponowane działania:

- renowacja wybranych obiektów o wyjątkowym znaczeniu historycznym i kulturowym (definiujących tożsamość Miasta i Gminy Uniejów),
- uporządkowanie części zurbanizowanej w ujednoliconym systemie architektonicznym,
- ujednolicenie elementów małej architektury (w tym oznaczenie ich logotypem Miasta/Gminy Uniejów),
- ujednolicenie systemu informacji wizualnej.

C.4 Dostosowanie oferty kulturalnej do potrzeb mieszkańców.

Proponowane działania:

- rozwój całorocznej (nie sezonowej) oferty kulturalnej w oparciu o istniejącą infrastrukturę.

Cel strategiczny. D. Dostosowanie oferty edukacyjnej, kształcenia zawodowego i ustawicznego do potrzeb lokalnego rynku.

Cele operacyjne:

D.1 Dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku turystycznego.

Proponowane działania:

- promocja zawodów tradycyjnych, związanych z turystyką historyczną,
- włączenie do programów nauczania elementów tradycji i historii lokalnej.

W Strategii omówiono zasoby kulturowe gminy Uniejów. Poza licznymi cennymi zasobami naturalnymi, na terenie gminy zlokalizowane są również ciekawe zabytki kultury. Przedstawiono także placówki o charakterze kulturalnym oraz omówiono zakres działania turystyki na obszarze gminy.

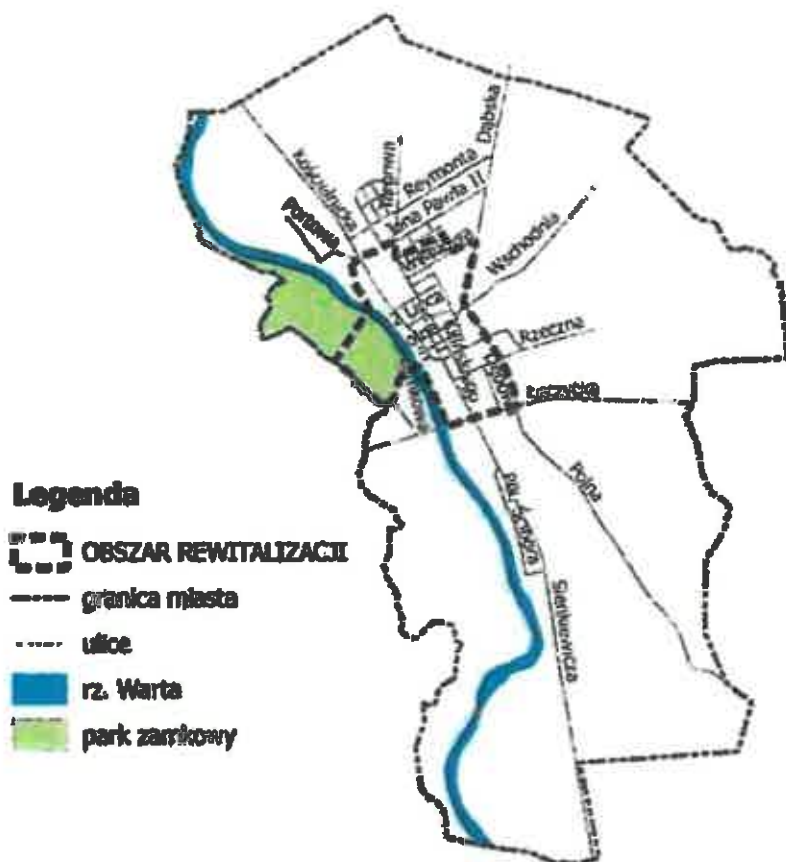
• **Lokalny Program Rewitalizacji Gminy i Miasta Uniejów na lata 2017 - 2025**

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy i Miasta Uniejów na lata 2017 - 2025 został przyjęty uchwałą nr XLVIII/384/2017 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 31 maja 2017 r.

Rewitalizacja to proces przemian służących wyprowadzeniu ze stanu kryzysowego obszaru zdegradowanego. Ze względu na różnorodność aspektów i interesów wszystkich uczestników procesu rewitalizacji koniecznym było stworzenie instrumentu, który pozwoli na prowadzenie procesu rewitalizacji w sposób skoordynowany, zintegrowany, zgodny z celami interesariuszy tego procesu. Takim instrumentem jest Lokalny Program Rewitalizacji Gminy i Miasta Uniejów na lata 2017 - 2025.

W mieście Uniejów wskazano jeden zwarty przestrzennie obszar rewitalizacji, który stanowi 7,2% powierzchni gminy (Rys. nr 3). W granicach obszaru znalazły się cztery jednostki funkcjonalno - przestrzenne:

1. Obszar śródmieścia (historyczne centrum miasta) pełniący ważne funkcje usługowe, administracyjne i mieszkalne, z niską zabudową małomiasteczkową, obiektami komunalnymi i obiektami zabytkowymi;
2. Obszar zabudowy wielorodzinnej z kompleksem szkolno-sportowym (przy Zespole Szkół w Uniejowie);
3. obszar zabudowy jednorodzinnej ograniczony ulicami: Targową, Wlejską, Tęczową i Dąbską;
4. Obszary parkowe, wraz z terenem zamkowym, zamknięte zachodnią granicą miasta i kompleksem basenowym „Termy Uniejowskie” od południa.

Rys. nr 3. Obszar rewitalizacji w mieście Uniejów, źródło: Lokalny Program Rewitalizacji Gminy i Miasta Uniejów na lata 2017 - 2025

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy i Identyfikacji określono dwa cele strategiczne wraz z kierunkami działań. W obszarze ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego można wskazać na: Cel strategiczny 2. Poprawa atrakcyjności i funkcjonalności przestrzeni publicznych oraz jakości środowiska przyrodniczego.

Kierunki działania:

2.3. Zachowanie, ochrona i promowanie dziedzictwa kulturowego.

Projekty rewitalizacyjne:

Rewitalizacja centrum Uniejowa „Przyjazne i atrakcyjne serce miasta”

Przedmiot realizujący: Parafia św. Floriana w Uniejowie.

Szczegółowy zakres działań:

- prace konserwatorsko-restauratorsko-budowlane zabytkowej kolegiaty Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Uniejowie;
- zagospodarowanie otoczenia kolegiaty i rynku;
- remont i przebudowa ulic w obszarze rewitalizacji wraz ze stworzeniem woonerfu;
- wprowadzenie nowej organizacji ruchu drogowego;
- organizacja wydarzeń o charakterze społeczno-kulturalnym.

Zintegrowany system komunikacji pieszo-rowerowej „Warto rowerem”.

Przedmiot realizujący: Gmina Uniejów

Szczegółowy zakres działań:

- zaprojektowanie i wytyczenie szlaków pieszo-rowerowych;

- prace inwestycyjne (budowana, modernizacja, rozbudowa) związane z realizacją systemu;
- zbudowanie kompleksowej oferty rekreacyjno-wypoczynkowej promującej zdrowy tryb życia, aktywny wypoczynek oraz transport alternatywny;
- budowa kładki w ciągu pieszo-rowerowym łączącej brzegi Warty na wysokości zamku i kolegiaty.

Uniejowskie spotkania kulturalne „Odetchnij kultura”

Przedmiot realizujący: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury.

Szczegółowy zakres działań:

Projekt zakłada podejmowanie zintegrowanych i wieloaspektowych działań kulturalnych w obszarze rewitalizacji. Wśród nich będzie m.in.:

- organizacja imprez kulturalnych, m.in. cyklicznych wystaw fotografii, malarstwa, seansów filmowych oraz koncertów szkoły muzycznej;
- organizowanie plenerowych imprez i warsztatów;
- organizacja warsztatów/kursów m.in. rękodziełnictwa, które odbywać się będą w „Centrum Kulturalnym”, zlokalizowanym w obszarze rewitalizacji;
- organizacja wielotematycznych imprez kulturalnych pod wspólnym tytułem „Kulturalne Inspiracje w bibliotece”.

Działaniom tym towarzyszyć będzie kampania informacyjno-promocyjna.

Rozwój bazy kulturalnej, turystycznej i edukacyjnej opartej na dziedzictwie kulturowym zamku arcybiskupów gnieźnieńskich w Uniejowie „Odetchnij historia”.

Przedmiot realizujący: Gmina Uniejów.

Szczegółowy zakres działań:

- odbudowa oraz rozbudowa zamku uniejowskiej (ochrona i wykorzystanie istniejącego dziedzictwa kulturowego miasta oraz uzupełnienie dotychczasowych funkcji);
- renowacja oraz zagospodarowanie terenów zieleni na rewitalizowanym obszarze;
- projekt składa się z dwóch elementów działań inwestycyjnych, które w połączeniu ze sobą tworzą zintegrowany plan stworzenia oferty edukacyjno-kulturalno-turystycznej skierowanej do różnych grup docelowych. Integracyjnym działaniem będą działania z zakresu edukacji historycznej;
- zagospodarowanie przestrzeni przy parku.

Zintegrowany system identyfikacji wizualnej i promocji „Barwy i symbole Uniejowa”.

Przedmiot realizujący: Gmina Uniejów.

Szczegółowy zakres działań: Projekt zakłada stworzenie spójnego i kompleksowego systemu wizualizacji obiektów, obiektów oraz zasobów miasta. Dotyczy to szczególnie obszaru rewitalizacji, ze względu na jego wyjątkowe walory historyczno-kulturowe. Identyfikacja obejmie m.in. obiekty atrakcyjne turystycznie, miejsca centralne miasta oraz szlaki komunikacyjne.

Wzmacnianie tożsamości i dziedzictwa kulturowego Uniejowa „Na ścieżkach naszej historii”.

Przedmiot realizujący: Towarzystwo Przyjaciół Uniejowa.

Szczegółowy zakres działań: Projekt zakłada podejmowanie wieloaspektowych i zintegrowanych działań związanych z upowszechnianiem wiedzy o bogatej historii i dziedzictwie kulturowym miasta. W ramach projektu zorganizowane zostaną m.in.:

- cykl szkoleń/warsztatów dla osób chętnych do uzyskania przewodnika po Uniejowie i okolicach;
- cykl spacerów z przewodnikiem po mieście w celu przybliżenia historii i dziedzictwa kulturowego miasta;

- warsztaty literackie powiązane z wydaniem publikacji zawierającej teksty o historii Uniejowa oraz wspomnienia jego mieszkańców;
- digitalizacja zbiorów Towarzystwa Przyjaciół Uniejowa oraz opracowanie strony internetowej zawierającej informację o historii Uniejowa oraz przedsięwzięciach realizowanych w ramach projektu;
- prace remontowo-modernizacyjne pomieszczeń sąsiadujących z siedzibą Towarzystwa Przyjaciół Uniejowa z przeznaczeniem na archiwum TPU i bibliotekę gromadzonych wydawnictw regionalnych.

W Programie opisano dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazano, że dziedzictwo kulturalne materialne i niematerialne jest istotnym elementem tkanki miasta i gminy oraz tożsamości miejsca. Na terenie gminy znajduje się wiele obiektów świadczących o długiej i bogatej historii. Część z nich to obiekty wpisane do rejestru zabytków. Do najważniejszych zalicza się obiekty budownictwa, architektury sakralnej i świeckiej. Najcenniejsze zlokalizowane są na terenie miasta Uniejów, szczególnie w jego śródmieściu i w obrębie zespołu zamkowo - parkowego. Zostały opisane także zabytki ruchome, stanowiące spuściznę po dawnych właścicielach zabytku oraz ich zamiłowania do sztuki. Najwięcej obiektów znajduje się w Kolegiacie w Uniejowie oraz w kościele w Wilamowie. Są to obiekty mające sakralny charakter

W Programie podkreślono, że Spycimierz jest miejscem szczególnie znanym i godnym uwagi, ze względu na uroczyste i wyjątkowe obchody Dnia Bożego Ciała.

• Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Uniejów

Studium zostało opracowane w 1998 r., przyjęte przez Radę Miejską w Uniejowie uchwałą nr XXXVI/175/98 z dnia 18 czerwca 1998 r. W 2015 r. Rada Miejska w Uniejowie podjęła uchwałę nr XX/154/2015 z dnia 24 listopada 2015 r. w sprawie przystąpienia do zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i miasta Uniejów.

Studium jest narzędziem koordynacyjnym wszystkich planów, decyzji i przedsięwzięć na obszarze gminy. Nadal studium nie jest przepisem gminnym i nie stanowi podstawy prawnej do wydawania decyzji administracyjnych. Jest po prostu sterownikiem rozwoju przestrzeni gminy, poprzez ustanowienie ram dla przyszłych planów i decyzji przestrzennych.

Studium nie jest aktem prawa miejscowego, jednak jego ustalenia są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego w zakresie ochrony wartości kulturowych

W odniesieniu do:

- obektów i obszarów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków - ustalenia wynikają wprost z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. wszelkie prace przy obiektach wpisanych do rejestru i mogące wpłynąć na wygląd zabytku oraz prace archeologiczne i wykopaliskowe, a także prowadzenie robót budowlanych w otoczeniu zabytku wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wykorzystanie na cele użytkowe zabytku wpisanego do rejestru zabytków może odbywać się wyłącznie w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości. WKZ na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku może wydać zalecenia konserwatorskie określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia, wykonania prac konserwatorskich, a także zmian dopuszczalnych w zabytku.
- ustala się strefy ochrony konserwatorskiej:

1) historycznego układu miejskiego miasta Uniejów („B”) w granicach zgodnych z rysunkiem studium, w którym uwzględnione zostały w pełnym zakresie wnioski konserwatorskie - do uwzględnienia w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, w tym m.in.:

- obowiązuje zachowanie i eksponowanie elementów historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie publicznych dróg, ulic i placów;
- obowiązuje zachowanie i eksponowanie historycznych linii zabudowy w pierzejach dla zabudowy zwartej;
- obowiązuje zachowanie dominant wysokościowych oraz innych dominant i subdominant przestrzennych objętych strefą ochrony ekspozycji „E”;
- zakazuje się zmiany historycznie ukształtowanych wnętrz urbanistycznych;
- adaptacja i modernizacja winna odbywać się na zasadach zapewniających zachowanie istotnych dla miejscowej tradycji form architektonicznych, proporcji detalu, materiałów i faktur wypraw zewnętrznych;
- wszelkie działania dotyczące zmiany gabarytów, zmiany w sposobie dyspozycji i artykulacji elewacji (w tym także proporcji otworów zewnętrznych i form zewnętrznej stolarki otworowej) czyli takie, które mogą mieć wpływ na stan zachowania lub zmianę wyglądu - wymagają uzgodnienia WKZ;
- ewentualna konieczność rozbiórki zabytku włączonego do gminnej ewidencji (uzasadniona względami technicznymi - zagrożenie dla bezpieczeństwa) wymaga uzgodnienia z WKZ w celu określenia możliwości i zasad wyłączenia z tej ewidencji;
- wszelkie zmiany w otoczeniu i sąsiedztwie zabytków, a także na obszarach zabytkowych, których charakter może mieć wpływ na walory zabytków (np. ekspozycyjne) - przebudowa istniejących i budowa nowych obiektów, a także sposób zagospodarowania przestrzeni - nie mogą pogorszyć stanu zachowania zabytku ani naruszać jego wartości. Wymagają zatem działania w porozumieniu z WKZ;
- nowa zabudowa - na obszarach zabytkowych i w sąsiedztwie zabytków, w układzie, skali, gabarytach i proporcjach, a także w sposobie kompozycji i wyprawy elewacji zewnętrznych - powinna stanowić harmonijnie zakomponowaną całość z istniejącymi elementami zabudowy historycznej. W sytuacjach kontrowersyjnych, dla nowo projektowanych obiektów - należy uzyskać wytyczne konserwatorskie do projektu budowlanego, a następnie uzgodnienie lub opinię na temat tego projektu w toku postępowania o udzielenie pozwolenia na budowę;
- prace kompozycyjne i rekompozycyjne zieleni muszą uwzględniać główne osie widokowe, w żadnym wypadku nie mogą ich naruszać i zasłaniać istniejących wglądów i powiązań widokowych o cechach kulturowych na kościół pw. Wniebowzięcia NMP oraz na zamek;
- dla poprawnego formułowania ustaleń planu jako prawa miejscowego - w ramach prac planistycznych należy uwzględnić wyprzedzające plan wykonanie analiz i studiów dotyczących wartości kulturowych układu przestrzennego i zabudowy.

2) ochrony ekspozycji zamku („E”) oraz zabytkowego kościoła i strefy krawędziowej doliny Warty widocznej z niskiego przeciwległego brzegu do uwzględnienia w miejscowym(ych) planie(ach) zagospodarowania przestrzennego. W strefie ograniczeniu podlega każda działalność inwestycyjna, która może wpłynąć na odbiór wizualny zamku, kościoła i panoramy miasta. W szczególności działaniom osłaniającym lub likwidacji winny podlegać kontrdominanty przestrzenne zgodnie z konserwatorskimi wnioskami do studium. Ograniczenia te i doprecyzowanie działań powinny być

przedmiotem ustaleń prawa miejscowego poprzedzonego wykonaniem stosownych analiz i studiów dotyczących układu przestrzennego i zabudowy.

3) specjalnym działaniom w postaci ustaleń planu miejscowego powinny zostać poddane kierunki wglądów krajobrazowych z wysokiego brzegu na naturalny krajobraz nadrzeczny w dolinie Warty. W szczególności nie powinny zostać zabudowane luki przestrzenne w zabudowie zagrodowej i mieszkaniowej jednorodzinnej położonej na zachód od ul. Kościelnickiej i niezabudowane dotychczas fragmenty terenów położone na zachód od ul. Sienkiewicza. Istotnym ograniczeniem zabudowy powinna podlegać strefa krawędziowa doliny Warty oznaczona na rysunkach studium.

4) układu ruralistycznego wsi Spycimierz i wsi Człopy - do uwzględnienia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. W szczególności ochrona polega na zachowaniu i eksponowaniu elementów historycznego układu przestrzennego tj. rozplanowanie publicznych dróg, ulic i placów. Ustala się również obowiązek zachowania w centrum Spycimierza drogi dywanów kwietnych jako obszaru przestrzeni publicznej oraz konsultowanie i opiniowanie przez WKZ działań inwestycyjnych w zakresie wysokości, geometrii dachów i zmiany funkcji obiektów już istniejących. Konsultacja ta znajduje swoje uzasadnienie w obowiązującej zasadzie dostosowywania nowej zabudowy w zakresie skali, bryły i rozplanowania na działkach do historycznej kompozycji przestrzennej.

- w granicach strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, w granicach strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu przestrzennego miasta Uniejowa, strefy parku wiejskiego w Czepowie, a także w granicach strefy obserwacji archeologicznej

- wszelkie działania związane z naruszeniem stratygrafii warstw ziemnych - wymagają uzgodnienia z WKZ kwestii sposobu i zakresu ochrony (nadzór archeologiczny i/lub) wyprzedzające inwestycję ratownicze badania archeologiczne).

- na pozostałym obszarze gminy - podczas prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych - zgodnie z art. 32 ustawy, należy niezwłocznie powiadomić Wójta Gminy lub bezpośrednio Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o odkryciu przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, że są one zabytkami.

- należy stale aktualizować gminną ewidencję zabytków oraz opracować gminny program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

- ustala się zasadę zachowania i ochrony cmentarzy parafialnych rzymsko-katolickich w Uniejowie, Spycimierzu, Kolonii Wielenin i Wilamowie, a także nieczynnych cmentarzy żydowskiego i ewangelickiego w Uniejowie, pozostałości cmentarzy cholerycznych w Wilamowie i w Wieleninie, nieczynnych cmentarzy w Brzozówce i Dąbrowie, przez wyłączenie ich z wszelkiej działalności inwestycyjnej nie związanej z funkcją i rewaloryzacją obiektów oraz zachowanie i konserwację starodrzewu, zabytkowych nagrobków, krzyży i innych elementów małej architektury. Należy także uwzględniać strefę ochronną 50 m od cmentarzy czynnych i przynajmniej 20 m od granicy cmentarzy nieczynnych, a także sposób zagospodarowania otoczenia dla inwestycji w sąsiedztwie.

Dla obszaru strefy ochrony konserwatorskiej „B” w Uniejowie włącznie ze strefą krawędziową w dolinie Warty w Uniejowie gmina zamierza przystąpić do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, w którym zostaną ustalone i doprecyzowane sposoby ochrony i przeciwdziałania zagrożeniom dla zabytków oraz sformułowane zasady kształtowania zabudowy w sposób istotnie wpływający na harmonię odbioru wizualnego panoramy miasta z niskiego brzegu rzeki.

W stosunku do pozostałych wniosków konserwatorskich zgłoszonych przez WKZ jako warunek zaopiniowania projektu zmiany studium, Burmistrz Miasta Uniejów jako organ sporządzający dokument ustosunkował się następująco:

- a) sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Uniejów nadal należy traktować nie jako obowiązek, a zamierzenie, które zostanie zrealizowane w pierwszej kolejności tuż po sporządzeniu, lub nawet w trakcie trwania prac planistycznych nad planem miejscowym dla wsi Spycimierz. Obowiązek sporządzenia planu powstanie - z mocy prawa - po podjęciu przez radę Miejską w Uniejowie uchwały w sprawie utworzenia parku kulturowego.
- c) w ocenie organu samorządowego południowe przedpole zamku nie jest obszarem problemowym, bowiem nie znajduje akceptacji decyzja WKZ podjęta z urzędu o jego wpisie do rejestru zabytków,
- d) problematyka ochrony wartości kulturowych w obszarze proponowanym do uznania jako obszar ochrony krajobrazu kulturowego - o randze parku kulturowego - w granicach obejmujących najstarszą część miasta Uniejów, zespół zamkowo - parkowy i dolinę Warty aż do granicy wsi Łęg Baliński wraz z wsią Spycimierz jest brana pod uwagę przy wszystkich inwestycjach, których warunki zabudowy i lokalizację inwestycji celu publicznego ustala Burmistrz Uniejowa w formie decyzji, a będzie także uwzględniana w toku wszystkich procedur przewidzianych prawem dla planów miejscowych i innych dokumentów sporządzanych przez gminę. Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, park kulturowy tworzy rada gminy, w formie uchwały po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Uchwała rady gminy określa nazwę parku kulturowego, jego granice i sposób ochrony, w tym m.in. zakazy i ograniczenia, które mogą obowiązywać na całym obszarze lub części parku kulturowego. W niniejszym studium wskazuje się na celowość utworzenia parku kulturowego, jednak jego granice i sposób ochrony zostaną doprecyzowane w terminie późniejszym, na etapie przygotowywania projektu uchwały Rady Miejskiej w Uniejowie. W tych granicach mogą się znaleźć wyodrębnione części gminy obejmujące najstarszą część miasta Uniejów wraz z zespołem parkowo-zamkowym i jego przedpolem oraz wieś Spycimierz bez konieczności zachowania ciągłości przestrzennej pomiędzy tymi obszarami. W tym zakresie gmina nie zamierza obecnie zawrzeć w niniejszym opracowaniu konkretnych przesądzeń, jednak nie oprotestowuje też w/w propozycji konserwatorskich.
- e) kontrowersyjna wieża turystyczna stanowiąca kontrdominantę w strefie ochrony ekspozycji zamku, już została rozebrana,
- f) pozostałe wnioski konserwatorskie zostały w niniejszym studium uwzględnione.

• **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Uniejów**

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych;
- 5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;
- 6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym MPZP gminy Uniejów jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Ustalenia w MPZP w zakresie ochrony i zagospodarowania zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków ustala się:

- a) wszelkie działania, w szczególności związane z prowadzeniem robót budowlanych, wymagają postępowania zgodnego z przepisami odrębnymi,
 - b) zakaz docieplania budynków od zewnątrz,
 - c) nakaz utrzymania historycznej kompozycji tj. detalu architektonicznego, w przypadku remontów elewacji budynków,
 - d) nakaz odtworzenia historycznych podziałów i kształtu stolarki okiennej i drzwiowej, w przypadku jej wymiany,
 - e) obowiązek zachowania elementów historycznego układu przestrzennego, w szczególności rozplanowania ulic;
- 5) dla wyznaczonej strefy ochrony historycznego układu przestrzennego, ustala się:
- a) obowiązek zachowania elementów historycznego układu przestrzennego, w szczególności rozplanowania ulic,
 - b) obowiązek dostosowania nowych budynków do istniejących elementów zabudowy historycznej poprzez:
 - stosowanie, jako pokrycia dachów: materiałów bitumicznych, dachówki ceramicznej lub cementowej, blachy, blachodachówki w kolorze: ceglastym, czerwonym, brązowym lub szarym,
 - zakaz stosowania okładzin ściennych z blach i tworzyw sztucznych;
- 6) realizacja robót ziemnych lub dokonanie zmiany dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktur gruntu w obrębie stanowisk archeologicznych, wymaga przeprowadzenia

badani archeologicznych, formie nadzoru archeologicznego przy realizacji robót ziemnych lub dokonaniu zmiany dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu;

7) w wyznaczonej strefie ochrony archeologicznej, nakazuje się, przy realizacji robót ziemnych lub dokonywaniu zmiany dotychczasowej działalności wiążącej się z naruszeniem struktury gruntu, przeprowadzenie badań archeologicznych w formie nadzoru archeologicznego. Wydanie pozwolenia na badania archeologiczne regulują przepisy odrębne.

Dodatkowo dla dawnego zamku oraz parku zamkowego w Uniejowie, które wpisane są do rejestru zabytków ustala się obowiązek ochrony - zgodnie z przepisami o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz przepisami prawa budowlanego. Dla zapewnienia ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków, ustala się strefę ochrony ekspozycji obiektów zabytkowych i panoramy miasta - oznaczoną na rysunku planu - w granicach której zakazuje się prowadzenia inwestycji mających negatywne oddziaływanie na ekspozycję zabytkowego zespołu zamkowo - parkowego, kościoła pw. Św. Floriana oraz panoramy miasta Uniejowa.

Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Uniejów:

1. Uchwała nr LI/416/2017 Rady Miejskiej W Uniejowie z dnia 23 sierpnia 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla strefy uzdrowskiej „A” oraz części strefy uzdrowskiej „B” na terenie gminy;
2. Uchwała nr XLVII/368/2017 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 26 kwietnia 2017 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla fragmentu strefy uzdrowskiej „C” w miejscowości Uniejów i dla fragmentu terenu miejscowości Ostrowsko gminie Uniejów;
3. Uchwała nr LIV/444/2017 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 20 października 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla strefy uzdrowskiej „C” na terenie miejscowości Spycimierz w gminie Uniejów.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Uniejów jest to gmina miejsko - wiejska położona jest w powiecie poddębickim, w północno - zachodniej części województwa łódzkiego. Granica zachodnia i w części granica północna gminy stanowi jednocześnie granicę województwa łódzkiego i wielkopolskiego.

Gmina Uniejów graniczy z następującymi gminami:

- od wschodu: Świnice Warckie, Wartkowice,
- od południowego - zachodu: Poddębice,
- od zachodu: Przykona (woj. wielkopolskie),
- od południowego - zachodu: Dobra (woj. wielkopolskie),
- od północnego - zachodu: Brudzew (woj. wielkopolskie),
- od północy: Dąbie (woj. wielkopolskie).

Obecna przynależność gminy Uniejów do powiatu poddębickiego jest powrotem do układu administracyjnego sprzed reformy administracyjnej z 1975 r. Do tego okresu powiat poddębicki

I gmina Uniejów należały do województwa łódzkiego, a dopiero w latach 1975 - 1990 znalazła się w granicach województwa konińskiego.

Gmina Uniejów liczy 30 sołectw: Brzeziny, Brzozówka, Czekaj, Czepów, Człopy, Dąbrowa, Felicjanów, Góry, Hipolitów, Kozanki Wielkie, Kuczki, Lekaszyn, Łęg Baliński, Orzeszków, Orzeszków Kolonia, Ostrowsko, Pęgów, Roźniatów, Roźniatów Kolonia, Skotniki, Spycimierz, Spycimierz Kolonia, Stanisławów, Wlelenin, Wlelenin Kolonia, Wieścice, Wilamów, Wola Przedmiejska, Zaborów, Zieleń.

Przez Gminę przebiega budowana autostrada A2 Berlin - Moskwa. Zjazd i wjazd na autostradę znajduje się w miejscowości Dąbie (w odległości 10 km od Uniejowa).

Według podziału fizyczno - geograficznego J. Kondrackiego gmina Uniejów należy do prowincji Niżu środkowoeuropejskiego, podprowincji Niziny Środkowopolskie. W dalszym podziale wymienić należy makroregion Nizina Południowopolska, a w podziale na mezoregiony, środkowy i północny kraniec gminy należy do mezoregionu Kotliny Kolskiej, zaś niewielka południowa część gminy należy do mezoregionu Wysoczyzna Łaska.

Ważnym elementem położenia jest dolina rzeki Warty - w południowej części rozcinająca gminę na część zachodnią i wschodnią, a w części północnej stanowiącej jej granicę administracyjną z gminami Przykona i Brudzew. Dolina Warty stanowi część Kotliny Kolskiej, która obejmuje dolinę Warty w strefie zmiany biegu rzeki z południkowego na równoleżnikowy oraz wylotu doliny Neru. W gminie Uniejów występuje południowa część Kotliny Kolskiej.

Obszary prawnie chronione w stanowią 47,5% powierzchni gminy Uniejów. W dolinie rzeki Warty, która przepływa przez obszar gminy, utworzono obszar ochrony przyrody. Do głównych walorów doliny niewątpliwie należy zaliczyć unikalną roślinność oraz unikatowe ostaje ptactwa. W skład obszaru chronionego krajobrazu doliny Warty wchodzi rezerwat faunistyczny „Dąbskie Błota”.

Blisko 30% terenu Gminy położone jest na Obszarze Chronionego Krajobrazu. Zgodnie z koncepcją Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET ochroną został objęty obszar doliny Warty z rzadką roślinnością, niskimi torfowiskami, słonymi śródlądowymi łąkami oraz ostoją ptactwa.

Lasy leżące na terenie gminy Uniejów wchodzi w skład Nadleśnictwa Turek i zajmują 1 400 ha powierzchni Gminy (11%), z czego 34 ha to Krajobrazowy Park Zamkowy w Uniejowie.

Na terenie Gminy Uniejów występują następujące formy ochrony przyrody:

- Obszary Chronionego Krajobrazu: Nadwarciański Obszar Chronionego Krajobrazu, Pradolina Warszawsko - Berlińska,
- obszary o statucie użytku ekologicznego: Zespół przyrodniczo krajobrazowy „Uroczysko Zieleń”, Zespół przyrodniczo krajobrazowy „Uroczysko Zieleń II”, Uroczysko Wlelenin, położone przy drodze z Uniejowa do Dąbia,
- pomniki przyrody - 9 obiektów objętych indywidualną ochroną.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Najstarsze ślady pobytu człowieka w okolicach Uniejowa pochodzą ze starszej epoki kamienia (ok. 8800-7900 lat p.n.e.). W młodszej epoce kamienia - neolicie, okolice Uniejowa były już stale zamieszkiwane przez ludność rozmaitych kultur. Podstawą bytu było rolnictwo i hodowla zwierząt. Niestety, zabytki archeologiczne nie pozwalają na dokładniejszą rekonstrukcję osadnictwa neolitycznego. Z lat 3300 - 2500 p.n.e. pochodzą ułamki naczyń kultury pucharów lejkowatych odkryte w Spycimierzu i w Człopach. Dowodzą one, że na nadwarciańskich kępach wyniesionych ponad terasę zalewową rzeki Warty mieszkali ludzie zajmujący się rolnictwem. Kolejne dowody zasiedlania okolic Uniejowa pochodzą z przełomu neolitu i epoki brązu tj. ok. 1800 lat p.n.e. Jest to ludność kultury ceramiki sznurowej. Znaleźiska fragmentów naczyń zdobnych charakterystycznym odciskiem sznura pochodzą z miejscowości Kuczki, Orzeszków, Skotniki.

W epoce brązu (1200 - 1000 lat p.n.e.) okolice Uniejowa zamieszkałe były przez ludność środkowopolskiej kultury łużyckiej. Z tego okresu pochodzi skarb z miejscowości Ułany. Cmentarzysko z okresu kultury łużyckiej odkryto w Balinie oraz w Spycimierzu. W początkach epoki żelaza okolice Uniejowa nadal zamieszkiwane były przez ludność kultury łużyckiej, czego dowodem jest cmentarzysko w Spycimierzu (halsztat: 500-400 lat p.n.e.).

Okres wpływów rzymskich, zwłaszcza I - II w. n.e. to kultura przeworska. W okolicach Łęgu Piekarskiego prawdopodobnie istniała przeprawa przez rzekę Wartę na szlaku Kalisz - Łęczyca. Z tego okresu pochodzi kolejne cmentarzysko w Spycimierzu położone w pobliżu szlaku bursztynowego. We wczesnym średniowieczu osadnictwo rozwijało się w szczególności na lewym brzegu Warty, na suchych kępach w okolicach Spycimierza. Najstarsza wieś na kępie spycimierskiej pojawia się w VI - VII w. n.e. Pozostało z tego okresu grodzisko na „Dębowych Górkach” na wydmy położonej wśród łąk zwanej „Smulską Górą”. Osada ta trwała do XII w. Spycimierz leży w obrębie zalewowej doliny Warty, na nieznanym ostańcowym wzniesieniu górującym 2-4 m nad dnem doliny tworząc jakby wyspę odizolowaną od innych obszarów wysoczyznowych. Miał więc Spycimierz walory obronne, bowiem dostęp był utrudniony przez liczne odnogi Warty i starorzecza.

Gród w Spycimierzu jest wzmiankowany po raz pierwszy w Bulii Gnieźnieńskiej z 1136 r. Już jako gród kasztelański. Odbýwały się tu targi i istniała komora celna. Na miejscu grodu dziś istnieje dobrze zachowane grodzisko stożkowate. W XIII w. Spycimierz traci swoje znaczenie na rzecz arcybiskupiego Uniejowa. Koło grodu spycimierskiego zbiegały się z południa drogi z Kalisza i Sieradza, na zachód szła droga koło grodziska w Człopach w kierunku Łęczycy i dalej przez Piątek na Mazowsze.

Istnienie Uniejowa we wczesnym średniowieczu poświadczane jest bullą papieską z ok. 1140 r. Występuje w niej wieś Uniejów jako posiadłość arcybiskupa gnieźnieńskiego, leżąca w grupie wsi koło grodu Spycimierz i należących do tego grodu. Kompleks wsi klucza uniejowskiego tworzyły wówczas: Turek, Przykona, Smolsko, Turkowice na lewym brzegu Warty oraz Uniejów i Jankowice na prawym brzegu. Dogodne położenie Uniejowa na wysokiej skarpie rzeki Warty, zostało wykorzystane przez duchownych feudałów, którzy szybko stworzyli i rozwijali tu ośrodek swojej własności. Położenie pierwotnej wsi Uniejów i zarządu dóbr arcybiskupich nie jest ustalone. Być może śladem tej wsi jest wieś Kościelnica leżąca na północ od miasta lokacyjnego.

Po raz pierwszy Uniejów jest określany jako miasto w 1357 r. w zatwierdzeniu posiadłości arcybiskupów gnieźnieńskich przez Kazimierza Wielkiego. Miasto istniało tu jednak wcześniej,

bowiem z innych dokumentów wynika jego datowanie na 1274 r. W 1331 r. zostały zniszczone przez najazd krzyżacki kolegiata i kościół parafialny w Uniejowie, a więc musiały być wybudowane już wcześniej. W dokumentach historycznych rozróżniane jest wyraźnie Stare Miasto Uniejów, które nie posiadało przywileju lokacyjnego (było więc miastem przedlokacyjnym), położone na południe od obecnego rynku, wzdłuż skarpy rzecznej. Był tu kościół św. Mikołaja, plac targowy i później (XVI w.) folwark wójtowski.

Okres wieków: koniec XVI - XVII i początek XVIII w. to dla Uniejowa naprzemiennie częste zniszczenia, pożary drewnianej zabudowy i procesy odbudowy. Przeniesienie w XVI w. głównej rezydencji biskupów do Łowicza wpłynęło ujemnie na rozwój Uniejowa. W 1656 r. zniszczyły go wojska szwedzkie, w 1665 r. rokoszanie J. S. Lubomirskiego, a w 1704 r. - wojska Augusta II. Po rozbiorach nastąpiła kasacja dóbr arcybiskupich i miasto zostało włączone w bezpośredni zarząd wojskowy. Za wsią Kościelnica zostały wybudowane plac ćwiczeń wojskowych i stajnie.

W początkach XIX w. Uniejów należał do województwa kaliskiego, którego władze postanowiły o rozwoju miasta jako ośrodka sukienniczego. Przystąpiono w 1823 r. do sporządzenia planu pomiarowego i regulacyjnego dla osad sukienniczych: jednej na terenie Starego Miasta i drugiej - na miejscu wsi Kościelnica. Obie części otrzymały rozplanowanie szachownicowe. Efektem tego planu było przeniesienie wsi Kościelnica na północ, poza plac wojskowy do ćwiczeń. Projekt regulacji przewidywał również uporządkowanie dawnego miasta lokacyjnego. Powiększono rynek, stworzono otwarty plac przed kolegiatą, wyznaczono lokalizację ratusza, zrujnowany kościółek św. Ducha przeznaczono do odbudowy na kościół ewangelicki, wytyczono nowe przebiegi ulic dojazdowych z Koła, z Łęczycy i z Sieradza. Przeniesiono most bardziej na południe od zamku. Projekt regulacji miasta nie został w pełni zrealizowany. Planowana osada sukiennicza rozwinęła się bardzo słabo, konkurencyjne okazały się inne ośrodki tego przemysłu (m.in. Kalisz, Opatówek).

W 1836 r. dobra uniejowskie otrzymuje gen. hr. Aleksander Toll, który przeprowadza przebudowę zamku dobudowując schody od strony zachodniej oraz zakładając istniejący do dziś park krajobrazowy, który otoczył zamek od strony północno-zachodniej. Droga z Uniejowa do Turku wyraźnie oddzielała też zespół zamkowo - parkowy od łąk i pastwisk na południu.

W 1870 r. Uniejów utracił prawa miejskie, odzyskał je dopiero w 1919 r.¹

Kolejny burzliwy okres dla Uniejowa to czas II wojny światowej. Rok 1939 zapisał się na kartach historii bohaterskimi działaniami oddziałów 25 Dywizji Piechoty gen. Franciszka Altera z Armii „Poznań”, które broniły przeprawy przez Wartę. Upamiętnieniem tego wydarzenia z początku września 1939 r. jest pomnik na rynku miasta. Szczególnym bohaterstwem odznaczyli się żołnierze Podolskiej Brygady Kawalerii. W czasie działań wojennych pożar strawił większą część zabudowy rynku. Miasto było kilkakrotnie odbijane Niemcom. Niemcy zemścili się na zakładnikach i mieszkańcach okolicznych wiosek, wymordowali wszystkich nauczycieli w obozach masowej zagłady. Po wyzwoleniu w 1945 r. przez wiele lat usuwano ślady wojenne.

Kolejny okres rozwoju przypada na lata 80. i 90. XX w. W tym czasie wybudowano nową szkołę, bloki mieszkalne, przychodnię, apteki, banki oraz pawilony handlowe. Przełom tysiącleci - początek XXI w. to czas dynamicznych przemian społecznych i gospodarczych, dla których ważnym impulsem było odnalezienie i wykorzystanie wody geotermalnej oraz szanse związane

¹ Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Uniejów

z pozyskiwaniem funduszy unijnych na inwestycje. Uniejów od 2012 r. ma status miejscowości uzdrowiskowej i stawia na rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych.

5.3. Krajobraz kulturowy - dziedzictwo materialne

Synteza elementów przyrody i widocznych efektów działalności człowieka jest architekturą krajobrazu, czyli formą, która obok treści składa się na krajobraz kulturowy. Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz z jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega ona na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób, by tworząc nowe wartości, unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Chronić należy więc nie tylko obiekty architektury, kapliczki i figury przydrożne, również krajobraz ukształtowany ludzką ręką. Ochrony wymaga również dziedzictwo niematerialne - przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom.

W tej części przedstawiono kilka najbardziej charakterystycznych i najcenniejszych obiektów znajdujących się na terenie gminy Uniejów.

• HISTORYCZNE UKŁADY PRZESTRZENNE

Rozwój przestrzenny zabudowy mieszkaniowej w Uniejowie w ujęciu historycznym²

Powstanie Uniejowa przedlokacyjnego miało miejsce w pierwszej połowie XIII w. W 1283 r. wytyczono nowy układ urbanistyczny oraz działki pod zabudowę. Rozwój przestrzenny miasta postępował sukcesywnie przez kolejne lata w kierunku północnym, nie naruszając terenów Starego Miasta oraz wsi Kościelnica. Średniowieczna zabudowa miejska była głównie drewniana i łatwo ulegała zmianom. Pomimo najazdu krzyżackiego w 1331 r., który prawie zniszczył miasto, na wleki XIV i XV przypada okres największego rozwoju Uniejowa. Rozrastający się ośrodek przekroczył granice miasta lokacyjnego i zabudowa miejska zaczęła powstawać poza obwarowaniami obronnymi, dzięki temu Stare Miasto zachowało swój miejski charakter. W okresie tym w granicach miasta lokacyjnego znajdowało się 290 domów oraz nieznaną liczbą działek niezabudowanych. Stare Miasto liczyło 90 domów i 110 działek pustych, natomiast wieś Kościelnica posiadała 10 domów. Zabudowa Uniejowa była prawdopodobnie wyłącznie drewniana, z nielicznymi obiektami murowanymi, jak np. kolegiata.

Od końca XVI w. postępował powolny upadek miasta, co związane było z ogólnie złą sytuacją na omawianych terenach oraz z wojnami szwedzkimi. W 1793 r. w wyniku II rozbioru Polski Uniejów przeszedł pod panowanie pruskie. W okresie tym miasto liczyło 79 domów, co miało związek z niepełną odbudową po pożarze w 1790 r. Mimo niezbyt zadowalającego stanu zagospodarowania Uniejów pod względem liczby domów i mieszkańców należał w tym okresie do kategorii miast średnich.

W 1823 r. władze Królestwa Polskiego podjęły decyzję o utworzeniu w Uniejowie ośrodka sukienniczego. Podstawą do realizacji przedsięwzięcia był plan wykonany przez Wawrzyńca Ziółkowskiego. Projekt regulacyjny miasta został tylko w niewielkim stopniu zrealizowany,

² J. Szymczak, Uniejów: dzieje miasta, Towarzystwo Przyjaciół Uniejowa, 1995, Katarzyna Milewska-Osiecka, Agnieszka Ogrodowczyk, Budownictwo i warunki mieszkaniowe na terenie miasta Uniejów, Biuletyn Uniejowski, Tom 3, 2014

a spowodowane było to bardzo słabym rozwojem osady sukienniczej (do miasta przybyło tylko kilku rzemieślników). W 1827 r. znajdowały się w nim jedynie 134 budynki, w tym 2 murowane i jeden w tzw. mur pruski. Niezabudowanych i opuszczonych placów było aż 50. Domy mieszczkańskie ulokowane były głównie wokół rynku oraz wzdłuż drogi prowadzącej do Sieradza. Na północ od kolegiaty znajdowały się domy plebańskie, kilka domów duchowieństwa mieściło się również we wschodniej części miasta. W północnej części, za domami duchownych, znajdowały się zabudowania rządowe. Domy mieszkalne w większości pokryte były gontem, część słomą.

W 2 połowie XIX w. miasto posiadało 312 domów (w tym 3 murowane), w których mieszkało 1968 osób. Pod koniec stulecia, mimo wzrostu liczby mieszkańców do 3133 osób, liczba domów zmalała znacząco i wynosiła 1733. W okresie międzywojennym miasto nie rozwijało się, przed wybuchem II wojny światowej liczba mieszkańców wynosiła 3800, a liczba budynków ok. 3604. Po zakończeniu działań wojennych przystąpiono do odbudowy miasta, które w niewielkim stopniu ucierpiało. Zmniejszyła się znacząco liczba mieszkańców, która w 1945 r. wynosiła ok. 2000 osób. Niewielkiemu zmniejszeniu uległa również liczba budynków, która w danym roku wynosiła 300 domów mieszkalnych.

Począwszy od 1955 r. powierzchnia Uniejowa ulegała zmianie w wyniku prac reorganizacyjnych. W efekcie tych działań obszar miasta zmalał o ponad połowę. W roku 1960 Uniejów liczył 340 budynków, z czego 308 było murowanych, a reszta drewnianych. Zabudowa mieszkaniowa występowała w centrum miasta oraz na południe od niego i w kierunku północno-wschodnim. Uniejów miał charakter małego ośrodka miejskiego ze znaczną przewagą terenów rolnych. W końcu lat 1970 zabudowa miejska stanowiła jedynie 5,3% ogólnej powierzchni Uniejowa. W okresie tym na miasto składało się 400 budynków mieszkalnych, z czego 10 stanowiły jednopiętrowe kamieniczki usytuowane wokół rynku. Najwięcej budynków znajdowało się na południu miasta, wzdłuż obecnych ulic: Sienkiewicza, Bogumiła, Kilińskiego i Polnej - razem ok. 227 domów mieszkalnych. Pozostałe budynki ulokowane były wzdłuż ulic Kościelniczej, Dąbskiej i Targowej - ok. 116 domów. W miarę oddalania się od centrum miasta zabudowa traciła swoją zwartość, ale za to występowało coraz więcej nowych budynków.

Budownictwo wielorodzinne pojawiło się w Uniejowie w 1976 r., kiedy oddano do użytku kilka bloków mieszkalnych usytuowanych przy ulicach 22 Lipca i Targowej. Na północy i południu miasta dominowała zabudowa zagrodowa z budynkami ustawionymi frontem do drogi i rozciągającymi się za nimi polami uprawnymi. W 1986 r. do Uniejowa włączono część wsi Kościelnica, co zaowocowało wzrostem liczby budynków do 567. Lata 197. to również okres, w którym wykrystalizował się podział Uniejowa na kilka dzielnic funkcjonalnych: usługowo-mieszkaniową w centrum, mieszkaniową na północ od rynku, rolniczą otaczającą obszary zabudowane od północy, wschodu i południa oraz dzielnicę rekreacyjno-turystyczną na lewym brzegu Warty.

Układ urbanistyczny Uniejowa³

Rys. nr 4. Historyczny układ przestrzenny Uniejowa

Miasto lokacyjne było położone na północ od części przedlokacyjnej i sięgało do wsi Kościelnica. Miasto zostało wytyczone według typowego schematu. Z naroży czworobocznego rynku o wymiarach 75 m x 75 m wybiega osiem ulic z typowym przesunięciem w stosunku do pierzei rynkowych. Miasto otrzymało typowy układ szachownicowy, czytelny jeszcze we współczesnej sieci ulicznej. W północno - zachodniej części rynku usytuowana jest kolegiata, która istniała tu już na przełomie XIII/XIV w. Zniszczona przez najazd krzyżacki została odbudowana w 2 połowie XIV w. przez arcybiskupa Jarosława Bogorię Skotnickiego. Z tego okresu pochodzi też pierwszy murowany zamek na przeciwnym brzegu rzeki, z którego pozostała do dziś wieża i fragment domu zamkowego. Miasto lokacyjne było otoczone wałem i fosą, czytelnymi jeszcze na planie miasta z 1823 r. Wymiary miasta to 240 x 255 m. Do miasta prowadziły 3 bramy. Od strony wschodniej brama w pobliżu kościoła św. Ducha prowadziła na drogę do Łęczycy, druga na południe w kierunku Szadku i Poddębic, a trzecia na most łączący miasto z ostrowem zamkowym. Okres wieków XIV - XV jest okresem najświetniejszego rozwoju miasta. Obok miasta lokacyjnego i Starego Miasta rozwijają się przedmieścia (w kierunku na Łęczycę, na północ - z wsią Kościelnica) i zamek za rzeką. Te trzy części miasta na początku XVI w. zostały złączone w jeden organizm prawny przez arcybiskupa łaskiego. Z budynków monumentalnych istniały wtedy: kolegiata (z poł. XIV w.) i ratusz w obrębie miasta lokacyjnego, kościół i szpital św. Ducha na przedmieściu za bramą przy trakcie na Łęczycę, kościół i prepozytura benedyktynów oraz folwark wójtowski na Starym Mieście. Po drugiej stronie rzeki wznosił się zamek arcybiskupi. Zniszczony przez pożar w 1525 r. zostaje odbudowany (z tego okresu pochodzą wewnętrzne mury otaczające dziedziniec). Dalszą przebudowę przeprowadził arcybiskup Jan Wężyk w 1637 r. i Mateusz Łubieński w 1645 r. już w duchu renesansu.

Okres wieków: koniec XVI - XVII i początek XVIII w. to dla Uniejowa naprzemiennie częste zniszczenia, pożary drewnianej zabudowy i procesy odbudowy. Przeniesienie w XVI w. głównej rezydencji biskupów do Łowicza wpłynęło ujemnie na rozwój Uniejowa. W 1656 r. zniszczył go

³ Gorączko M., Gorączko A., 2013, Cechy regionalne w budownictwie na terenie gminy Uniejów, Biuletyn Uniejowski, tom 2, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 53-65

wojska szwedzkie, w 1665 r. rokoszanie J. S. Lubomirskiego, a w 1704 r. - wojska Augusta II. Po rozbiorach nastąpiła kasacja dóbr arcybiskupich i miasto zostało włączone w bezpośredni zarząd wojskowy. Za wsią Kościelnica zostały wybudowane plac ćwiczeń wojskowych i stajnie.

Układ ruralistyczny Spycimierza⁴

Rys. nr 5. Historyczny układ przestrzenny Spycimierza

Niewątpliwie załączkiem rozwoju wsi był wczesnośredniowieczny gród, wymieniany w źródłach historycznych począwszy od XII w., nazywany współcześnie niekiedy Górką Kasztelańską. Stanowił on swoiste jądro morfogenetyczne dla wsi, będąc jednocześnie głównym ośrodkiem organizacji administracyjno-gospodarczej osad otwartych zlokalizowanych w jego pobliżu.

Zdjęcie nr 1. Zabytkowy gród w Spycimierzu

Pierwsze prace rozpoznawcze w jego obrębie prowadzono już w okresie międzywojennym, a następnie kontynuowane były niedługo po zakończeniu II wojny światowej. Na podstawie tych badań J. Kamińska uznała, że ma do czynienia z grodziskiem typu stożkowego. Zlokalizowane jest ono na Łęgu Balińskim nad Wartą, między właściwym korytem tej rzeki a łąką na terenie wyniesionym

⁴ Figlus T., 2015, Rozwój układu ruralistycznego Spycimierza na tle dziejów osadnictwa w świetle badań geograficzno - historycznych i archeologicznych, Biuletyn Uniejowski, 4, s. 73-94

ponad okoliczne łąki, na południe od drogi prowadzącej ze Spycimierza do Uniejowa. Według J. Kamińskiej obejmowało grodzisko właściwe, otoczone fosą i wałem oraz niewielkie podgrodzie. Stożek miał kształt zbliżony do elipsy, której osie osiągały długość 60 i 40 m, a jego maksymalna wysokość nie przekraczała 4 m.

Szczegółowe analizy grodziska usytuowanego w zakolu starorzecza Warty pozwoliły na uzupełnienie dotychczasowych poglądów poprzez identyfikację osady obronnej wcześniejszego pochodzenia. W świetle wykonanego przekroju udało się zidentyfikować w ujęciu stratygraficznym warstwy osadnicze, w tym sprasowane szczątki organiczne, popiół i drewno w obrębie dawnego majdanu oraz pozostałości pierwotnego wału (nasypu i konstrukcji drewnianej). Stanowiło to potwierdzenie hipotezy dotyczącej dwóch faz rozwoju grodu spycimierskiego w średniowieczu. Pierwsza faza obejmowała bowiem rozwój grodu pierścieniowego, który w późniejszych czasach został zniwelowany i zastąpiony przez gród stożkowy; współcześnie obserwujemy relikty tego drugiego. Gród I fazy miał średnicę zewnętrzną wynoszącą ok. 135 m, a jego umocnienia stanowił wał drewniano-ziemny o konstrukcji rusztowej o wysokości 4–5 m i szerokości u podstawy 6,5 m. Odnalezione w obrębie dawnego majdanu ułamki ceramiki, kości zwierzęce oraz fragmenty ozdób datowane są na okres od XII do początków XIV w.³ Brak wcześniejszych śladów osadnictwa daje podstawę do przyjęcia założenia, iż powstał na tzw. surowym korzeniu.

Gród pierścieniowy przestał funkcjonować zapewne w początkach XIV stulecia. Zidentyfikowane ślady katastrofy pożarowej mogą sugerować przywołane wcześniej wydarzenie historyczne dotyczące najazdu Krzyżaków w 1331 r., którzy – jak potwierdzają źródła pisane – spalili gród i pobliskie osady. W zachodniej części zniszczonego uprzednio wału grodowego I fazy usypano w 1 połowie XIV w. stożkowaty kopiec, stanowiący podstawę pod budowlę obronną typu wieżowego, której pozostałości nie stwierdzono.

Na kształtowanie się organizacji przestrzennej Spycimierza bardzo duży wpływ miały warunki środowiska przyrodniczego oraz jego czasowa zmienność. Badany obszar leży w dolinie Warty, w obrębie odizolowanego wyniesienia górującego ok. 2–4 m nad powierzchnią otoczenia szerokiego dna praWarty. Ta swoista „kępa”, usytuowana na wschód od biegu Teleszyny, a na zachód od Warty, zbudowana jest z piasków zalegających na glinach polodowcowych, natomiast w sąsiednim dnie dolinnym dominują piaski akumulacji rzecznej.

W analizie zmian organizacji przestrzennej wsi w okresie średniowiecza ustalono istnienie na badanym obszarze trzech stref kulturowych, które zlokalizowane były generalnie na obrzeżach wyniesionej ponad dno doliny „kępy” spycimierskiej. Pierwsza z nich usytuowana była wzdłuż południowej jej krawędzi, równolegle do koryta rzecznego. Pozostałe dwie tworzyły zasadniczo południkowe pasma osadnicze na wschodnich i zachodnich peryferiach wyniesienia, nieznacznie tylko penetrując partie kulminacyjne. Wieś rozciągała się wzdłuż drogi prowadzącej z Uniejowa równolegle do Warty, która następnie skręcała w zachodniej części „kępy” na północ w kierunku Ewinowa.

W fazie wczesnośredniowiecznej rozwijała się zabudowa rozproszona z zagrodami zlokalizowanymi wśród pól. W fazie obejmującej pełne i późne średniowiecze mamy do czynienia z postępującą koncentracją zabudowy, a większość gospodarstw była wyraźnie odseparowana od pól uprawnych. Jednocześnie można stwierdzić przesunięcie osadnictwa z północnego zachodu na południowy wschód. Jest to efekt wspomnianych wcześniej zmian hydrograficznych. Wzrost

zawilgocenia i zmniejszenie przydatności rolniczej gleb w rejonie „Dębowych Górek” spowodował zanik osadnictwa i jego ponowny rozwój w pobliżu nowego koryta Warty, na terenie badanej wsi. Stanowiło to koniec funkcjonowania grodu w „Smulskiej Górze” i jednocześnie powstanie nowego grodu w Spycimierzu oraz rozwój związanej z nim osady otwartej

Spycimierz reprezentuje unikatowy i jednocześnie rzadko spotykany w skali regionalnej układ wsi wielodrogowej, nieregularnej, rozwijającej się bezplanowo w wyniku chaotycznej akcji osadniczej, ale przy tym bardzo zwartej, określanej często mianem zabudowy „kupowej”.

Należy dodać, iż współczesny układ ruralistyczny Spycimierza stanowi efekt wielowiekowej ewolucji morfologicznej wsi. Można w nim dostrzec ślady oddziaływania wielu procesów osadniczych z różnych okresów historycznych, które odzwierciedlają się zarówno w strukturze siedliska, jak i towarzyszących mu rozłogów wiejskich. Zabudowa tworzy nieregularną strukturę w formie tzw. wielodrożnicy. Jej urok polega na chaotycznym układzie budynków rozlokowanych wzdłuż wielu dróg wewnątrzsiedlowych, charakteryzujących się często wyjątkowo skomplikowanym przebiegiem.

ZASADY OCHRONY ZABYTKOWYCH UKŁADÓW PRZESTRZENNYCH

W wypadku układów szczególnie cennych opieka nad nimi powinna zmierzać do zachowania i uczynienia historycznego układu przestrzennego oraz do konserwacji jego głównych elementów - tworzących go obiektów, także przebiegu głównych ciągów komunikacyjnych i układów zieleni zabytkowej. Należy dążyć do utrzymania historycznych podziałów własnościowych i sposobów użytkowania gruntów.

W pozostałych wypadkach należy dążyć do zachowania podstawowych elementów historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziałów geodezyjnych i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych.

Układ urbanistyczny/ruralistyczny jest zabytkiem i dlatego każdy obiekt w obrębie układu pod względem prowadzonych przy nim robót budowlanych podlega reglamentacji konserwatorskiej. Art. 94 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami wyznacza, że w postępowaniach administracyjnych dotyczących historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych, historycznych zespołów budowlanych oraz terenów, na których znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych, strony tych postępowań mogą być zawiadamiane o decyzjach i innych czynnościach ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego lub Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez obwieszczenie lub winny zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości sposób publicznego ogłaszania.

Zachowanie i ochrona ładu przestrzennego oraz zapewnienie zrównoważonego rozwoju stanowią podstawową przesłankę dla ustaleń planu miejscowego. Ochrona zabytków w planowaniu przestrzennym polega na ustanowieniu ochrony obiektów, zespołów, krajobrazu kulturowego na terenie objętym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (lub studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego) poprzez odpowiednio sformułowane zapisy w tych dokumentach planistycznych. Zapisy w tych dokumentach, po ich uchwaleniu przez radę gminy, stają się częścią aktu prawnego (lub podstawą do jego utworzenia, w przypadku studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy), powszechnie obowiązującego na obszarze działania organów ustanawiających go. Celem ochrony jest zagwarantowanie na terenie objętym opracowaniem planistycznym trwałego zachowania, właściwego zagospodarowania i użytkowania zabytków archeologicznych, historycznych układów ruralistycznych, historycznych zespołów

budowlanych i ich otoczeń oraz krajobrazu kulturowego i utrzymania tym samym zróżnicowania krajobrazu kulturowego kraju.

• OBIEKTY SAKRALNE

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana, Plac Kolegiacki, Uniejów⁵

Zdjęcie nr 2, S. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana, Plac Kolegiacki, Uniejów

Parafia w Uniejowie została erygowana ok. połowy XII w. Poprzedni kościół pełnił funkcję kolegiaty i pozostawał pod opieką arcybiskupów gnieźnieńskich. W 1331 r. został zniszczony w trakcie najazdów krzyżackich. Nowa świątynia powstała na zlecenie arcybiskupa Jarosława Skotnickiego w latach 1342 - 1349. W kolejnym stuleciu została powiększona (przedłużono nawę o dwa przęsła). Przed 1635 r. wzniesiono z fundacji M. Głuchowskiego kaplicę pw. św. Jana, obecnie św. Krzyża. Prawdopodobnie w latach 1666 - 1668 kustosz uniejowski, ks. Boleszczyński ufundował kaplicę pw. bł. Bogumiła, gdzie spoczęły relikwie pustelnika. Obie kaplice znajdują się przy północnej ścianie nawy. W 1635 r. wymienia się przylegającą do południowej ściany nawy kaplica NMP, ufundowaną przez mieszczan uniejowskich (być może powstała w XVI w.). W 1649 r. podwyższono nawę kościoła, zmieniono sklepienia. Kolejny remont miał miejsce w 1876 r., kiedy to mł. zmieniono kształt większości otworów okiennych. W czasie II wojny światowej spłonął dach, zachodni szczyt i część wyposażenia świątyni. Została odbudowana wkrótce po zakończeniu działań wojennych.

Kościół usytuowany jest w centrum Uniejowa, zajmuje działkę położoną przy ptn. - zach. narożniku rynku. Posesja otoczona jest murem. W pld. - wsch. narożniku ogrodzenia znajduje się wieża zegarowa z bramą przejazdową.

Kościół składa się z dwóch głównych połączonych brył o różnej wielkości. Zarówno pięcioprzęślowa nawa (która jest wyższa i szersza) jak i trójprzęślowe prezbiterium, zostały zrealizowane na rzucie prostokąta. Prezbiterium zamknięte jest wielobocznie. Od północy przylega do niego zakrystia, a także wieża na rzucie koła. Od tej samej strony do nawy przylegają dwie kaplice: św. Krzyża oraz bł. Bogumiła, a od południa kaplica NMP oraz niewielka kruchta. Zbudowana z cegły na fundamentach z kamieni polnych. Mury zewnętrzne w większości pozostały nie otynkowane. Całość przekrywa drewniana więźba dachowa o konstrukcji krokwiowo-łatkowej kryta blachą. Ściany wszystkich elewacji wzmocniono trójskokowymi szkarpami. Wleńczy je wydatny gzyms okapowy.

Najcenniejszym elementem wyposażenia kościoła jest marmurowy sarkofag z figurą bł. Bogumiła wykonany w jednym z warsztatów gdańskich w 1666 r. Ołtarz główny bramkowy pochodzi

⁵ oprac. Anna Michalska, NID OT w Łodzi, 20-10-2015, źródło: <https://zabytek.pl/pl/obiekty/uniejow-kosciol-par-pw-wniebowzecie-nmp>, data dostępu 03.06.2019 r.

z 1778 r., jest przykładem sztuki rokokowej. Umieszczono w nim obraz św. Floriana. Dwa ołtarze boczne umieszczone przy łuku tęczowym powstały w XVII w.

Kościół wpisany jest do rejestru zabytków.

Przy kościele usytuowana jest zabytkowa dzwonnica. Znajduje się pomiędzy rynkiem a kolegiatą. Budynek pochodzi z przełomu XIX i XX w. Jest to wolno stojąca neobarokowa budowla z bramą przejazdową, która składa się z czterech kondygnacji zdobionych w gzymsy i pilastry. Dzwonnica pełni też funkcję zegara, przy czym dzwony znajdują się na samym szczycie 25 m wieży. Świątynia strzelistość zawdzięcza świątym narożnikom i podwójnym oknom o wydłużonej formie. Ponad niewielką balustradą wznosi się kopulasty hełm przechodzący w ażurową sygnaturkę zwieńczoną krzyżem. W latach 2007 - 2008 obiekt przeszedł gruntowny remont.

Zdjęcie nr 4. Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana, Plac Kolegiacki, Uniejów

Kościół parafialny pw. św. Jakuba Ap. i św. Doroty, Wielenin

Zdjęcie nr 5, 6. Kościół parafialny pw. św. Jakuba Ap. i św. Doroty, Wielenin

Kościół powstał w 1926 r. Jest to budynek jednonawowy na rzucie prostokąta wydłużonego na linii północ-południe. Prezbiterium niższe, zamknięte półkoliście, ujęte dwoma aneksami - parterowym i dwukondygnacyjnym. Fasada asymetryczna z wyodrębnioną, niższą od korpusu bryłą kruchty - na rzucie prostokąta i z wieżą na rzucie prostokąta - we wsch. części. Dachy korpusu, wieży i prezbiterium - dwuspadowe, nad apsydą - półstożkowy, dach kruchty - pulpitowy, aneksy przy prezbiterium nakryte wielospadowo.

Budynek wzniesiony z kostek kamienia wapiennego, narożniki zaakcentowane ciosami kamiennymi, arkadowy portal wypracowany w tynku. Wysokie otwory okienne korpusu zamknięte łukiem okrągłym, pozostałe okna prostokątne.

Kościół parafialny pw. św. Wojciecha i Stanisława, Wilamów

Zdjęcie nr 7, 8. Kościół parafialny pw. św. Wojciecha i Stanisława, Wilamów

Pierwsza wzmianka o istnieniu kościoła we wsi pochodzi z początku XV w. W latach 20. XVI w. należał do Marcina z Iwanowic. Świątynia ta była drewniana, kilkakrotnie odbudowywana. Obecny kościół powstał w 1894 r. w stylu neogotyckim. Zbudowany został z białej - czerwonej cegły. Nad głównym wejściem znajdują się trzy figurki. Na szczególną uwagę zasługuje kropielnica licząca ponad 700 lat. W oknach widnieją przepiękne witraże. Budowniczym obiektu był ks. Paweł Romanowski, który spoczywa na lokalnym cmentarzu.

• CMENTARZE

Cmentarze - jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami Informacyjnymi.

Przez wieki w gminie Uniejów żyli obok siebie ludzie różnego pochodzenia i wyznania. Świadectwem tej przeszłości są cmentarze: żydowski, ewangelicko - augsburskie, parafialne oraz choleryczne:

- cmentarze ewangelickie nieczynny w Dąbrowie i Uniejowie,
- cmentarz żydowski Uniejowie,
- cmentarze parafialne w Spycimierzu, Uniejowie, Wielenin - Kolonia, Wilamów,
- cmentarz przykościelny parafialny, ob. nieczynny w Uniejowie,
- cmentarze choleryczne w Wieleninie i Wilamowie,
- dawny cmentarz prawosławny - cerkiew w Uniejowie.

Ww. cmentarze pochodzą z XIX w. Są w dobrym stanie, są uporządkowane. Przy części z nich znajdują się tablice informacyjne.

Cerkiewka, Orzeszków Kolonia

Zdjęcie nr 9, 10. Cerkiewka, Orzeszków Kolonia

Prywatna prawosławna kaplica, prawdopodobnie grobowa. Położona na północnych obrzeżach miasta, w Orzeszków Kolonia.

Obiekt został wzniesiony w 1885 r. w stylu neobizantyjskim z inicjatywy właściciela majątku położonego w pobliżu Uniejowa, hrabiego Aleksandra Tolla. Niewielką cerkiew zbudowano na planie krzyża greckiego, z pojedynczą kopułą otoczoną czterema sterczynami z krzyżami. Wejście do obiektu prowadzi przez ganek ze skromnym portalem. Wnętrze podzielone jest na dwa poziomy. Niższy pełnił funkcję krypty, w której pochowano fundatora, jego żonę oraz syna Sergiusza. W 1945 r. pozostałości trumien i zwłok zakopano w pobliżu kaplicy, po stronie zachodniej.

Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków.

Zabytek poddawany był remontowi w 1987 r. oraz w 2016 r. W 2016 r. w ramach uzyskanej dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa łódzkiego. Zrealizowano I etap prac rewitalizacyjnych polegający na:

- wykonaniu nowych posadzek wraz z wykonaniem poziomej izolacji przeciwwilgociowej i przeciwwodnej posadzki w krypcie,
- wymianie niezbędnych elementów konstrukcji dachu wraz z wykonaniem nowego pokrycia i obróbek blacharskich,
- wykonaniu elementów ślusarskich, w tym m.in. wymianie okienek stalowych, montaż nowej klapy stalowej do krypty, wymianie drzwi wejściowych, rekonstrukcji krzyża,
- dezynfekcji i uzupełnieniu ubytków w tynkach wewnętrznych, po uprzednim usunięciu wtórnych niewłaściwych technologicznie warstw farby.

Na to zadanie wydano 193 400,00 zł, w tym 47 015,54 zł - dotacja z budżetu województwa łódzkiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa) łódzkiego.

W 2019 r. w ramach II etapu prac rewitalizacyjnych wykonano: malowanie wewnątrz, wykonanie terakoty na posadzkach wewnątrz, elewacje - roboty budowlane i konserwatorskie. Całkowity koszt 116 739,55 zł, w tym 55 000,00 zł dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa łódzkiego.

Kaplica grobowa Boxów Radoszewskich na cmentarzu parafialnym, ul. Dąbska, Uniejów

Zdjęcie nr 11, 12. Kaplica grobowa Boxów Radoszewskich na cmentarzu parafialnym, ul. Dąbska, Uniejów

Kaplica znajduje się na końcu głównej alei. Wzniesiona w latach 70. XIX w., z fundacji Józefata Boxa Radoszewskiego i jego żony, Teofili z Szeliskich. Niewielki budynek na planie ośmioboku (?) o zróżnicowanej szerokości ścian. Jednokondygnacyjny, nakryty wieloboczny dachem zakończonym ażurową sygnaturką z dzwonowatym hełmem zwieńczonym kulą i krzyżem. Ściany murowane z cegły, ujęte narożnymi lizenami, spiętymi ceglanym fryzem - pod ceglanym gzymsem wieńczącym. Powyżej prostokątnych drzwi osadzone dwie prostokątne tablice oraz półokrągłe okno - w zwieńczeniu. W ścianach po bokach - półkoliście zamknięte, tynkowane wnęki na rzeźby. Dwa okna zamknięte łukiem okrągłym umieszczone w ścianach szerszych. Pod jednym z nich tablica poświęcona „Nauczycielom poległym w obronie Ojczyzny i zamęczonym w obozach zagłady w latach II wojny światowej”, którą ufundowali „Pracownicy oświaty. Uniejów 1986.10.14”.

• OBIEKTY REZYDENCJONALNE

Zamek w zespole zamkowo - parkowym, ul. Zamkowa 2, Uniejów⁶

Zdjęcie nr 13, 14. Zamek w zespole zamkowo - parkowym, ul. Zamkowa 2, Uniejów

Najstarsze zachowane dokumenty wzmiankujące castrum w Uniejowie pochodzą z 1339 r. i odnoszą się do opisu zniszczeń spowodowanych przez najazd krzyżacki latem 1331 r. Opis ten dotyczy drewnianej jeszcze warowni wzniesionej przypuszczalnie w XII w. przez nieznaną dziś fundatorów. Budowę murowanego zamku łączyć można z osobą arcybiskupa gnieźnieńskiego

⁶ <http://www.zamkipolskie.com/uniej/uniej.html> (data dostępu 02.06.2019 r.)

Jarosława Bogorli ze Skotnik, współpracownika króla Kazimierza Wielkiego i wybitnego budowniczego, z którego inicjatywy powstały warownie w Łowiczu, Opatówku pod Kaliszem i w Kamieniu na Krajnie. Wystawiony w latach 1350 - 1365 obiekt stanowić miał uzupełnienie systemu kazimierzowskich twierdz granicznych, broniąc wraz z Łęczycą, Sieradzem i Kołem dostępu do centrum państwa od północy i północnego - zachodu. Posiadał więc on wybitnie militarny charakter, co nie uratowało go jednak przed zdobyciem i spłądowaniem w 1381 r. przez Bernarda z Grabowa, zbrojnie domagającego się zaległego spadku po swoim bracie, staroście uniejowskim Pełce. W połowie XV w. zamek poddano gruntownej przebudowie i dodatkowo ufortyfikowano, co i tym razem nie przeszkodziło w zajęciu go w 1492 r. przez znanego wielkopolskiego szlachtę Wawrzyńca Kośmidra Gruszczyńskiego z Iwanowic, toczącego z arcybiskupem Zbigniewem Oleśnickim prywatną wojnę o Koźmin. W tym czasie budowla prócz zadań rezydencjalnych i obronnych pełniła też funkcję kościelnego archiwum oraz biblioteki - w Uniejowie odbywały się zjazdy duchowieństwa, a w trakcie wojny trzynastoletniej na zamku trzymano cenne kosztowności i relikwie. Ponadto mieściło się tu więzienie dla innowierców i nieposłusznych księży.

W 1525 r. zamek spłonął. Dziesięć lat zajęła staroście Stanisławowi z Gomolina jego odbudowa, podczas której starościecki gotyk zastąpiono szatą renesansową, a charakter obronny ustąpił wymaganiom rezydencjalnym. Ostatecznie większą część swych warownych cech obiekt zgubił w 1. połowie XVII w. Należał on wówczas do biskupów: Jana Wężyka (1627 - 1639) i Macieja Łubieńskiego (1641 - 1652), i to głównie z ich inicjatywy nadano mu nową formę wczesnobarokowej rezydencji. Niewielkie remonty, spowodowane przede wszystkim zniszczeniami potopu szwedzkiego i wojną domową króla ze Stanisławem Lubomirskim, prowadzone były w Uniejowie jeszcze przez biskupa Krzysztofa Antoniego Szembeka w połowie XVIII stulecia, choć swe podstawowe znaczenie siedziby prymasów zamek utracił już pod koniec XVII w., kiedy duchowni książęta przenieśli swe dwory do Łowicza i Skierniewic. Po sekularyzacji dóbr kościelnych przez władze pruskie w 1796 r. znaczna część warowni została opuszczona i dopiero w 1836 r. rząd carski przekazał ją, wraz z tytułem hrabiego, estońskiemu generałowi Karolowi Toll, rzekomo w nagrodę za zasługi w tłumieniu powstania listopadowego. Nowy właściciel prawdopodobnie nigdy do zamku nie przyjechał. Osiadł tu jego syn Aleksander, który dokonał niezbędnych remontów i modnie ukształtował romantyczny zespół parkowy. Rodzina Aleksandra pokochała nowe pielesze, częściowo się spolonizowała i pozostawała w Uniejowie do końca I wojny światowej (jeden z jej członków zginął nawet w Powstaniu Warszawskim). W dwudziestoleciu międzywojennym w murach zamkowych funkcjonował pensjonat i szkoła, a podczas okupacji wykorzystywano je jako magazyn zboża, węgla i soli, która wżarła się w cegły i do dziś niszczy ich strukturę. W latach 1956 - 1967 gmach wyremontowano, a następnie adaptowano początkowo na archiwum, później na zespół hotelowo - gastronomiczny i tę funkcję pełni on do dziś.

Zamek arcybiskupów gnieźnieńskich zbudowano na zachodnim brzegi rzeki Warty, na sztucznie usypanym kopcu ziemnym, kilkadziesiąt metrów od jej obecnego koryta. Pierwotna warownia Jarosława Skotnickiego zajmuje centralną partię obecnego założenia. Składała się ona z czworobocznego obwodu murów (23x29 m) z przelotem bramnym od południa, przylegającego do zachodniej kurtyny trzypiętrowego domu mieszkalnego, do którego od strony dziedzińca dostawiono kaplicę, oraz z cylindrycznej wieży ulokowanej na zewnątrz w połowie kurtyny wschodniej. Licząca 9 m średnicy i wysoka na 25 m wieża stanowiła podstawowy element obronny tego niewielkiego

założenia o całkowitej powierzchni 700 m². W połowie XV stulecia do zachodniego skrzydła dostawiono w narożach dwie czworoboczne, trzypiętrowe wieże mieszkalne. Na miejscu dawnego wjazdu zbudowano czworoboczną wieżę bramną, całość zaś otoczono niskim murem tworzącym międzymurze o szerokości 6,5 m. Powierzchnia zamku wzrosła do 1350 m² - w jej skład wchodziły wówczas dwie wieże mieszkalne, budynek bramny, wieża ostatniej nadziei (stołp) oraz dom z kaplicą.

Podczas realizowanej przez Stanisława z Gomolina przebudowy, w okresie 1525 - 1534 wzniesiono gmach w kształcie litery L, łączący przejazd bramny z wieżą główną, którą nadbudowano o kolejną kondygnację. W nowym budynku umieszczono m.in. kaplicę zamkową z piękną polichromią, częściowo zachowaną do czasów obecnych. Sto lat później zabudowano przestrzeń międzymurza pomiędzy wieżą pld. - zach. a basztą bramną i ujednolicono barokową bryłę powstałego tym sposobem skrzydła południowego. Bramę wjazdową przyozdobiono barokowym portalem tworząc z niej element dominujący w elewacji południowej. Odtąd zamek składał się z trzech skrzydeł mieszkalnych oraz trzech wież. Po zniszczeniach z czasów XVII-wiecznych konfliktów zbrojnych jego bryła nie uległa już zasadniczym zmianom. Istotne przekształcenia wprowadzili tu dopiero Tollowie, którzy kazali rozebrać łączący narożne wieże mieszkalne mur zachodni, stawiając na jego miejscu klasycystyczny taras ze schodami na osi parku.

Zamek jest jedną z najlepiej zachowanych budowli obronnych na terenie województwa łódzkiego i jednym z nielicznych tego typu obiektów w Polsce, które przez cały okres istnienia były użytkowane. W wyniku czterech dużych akcji budowlanych pierwotna surowość jego formy uległa z czasem zatarciu, wciąż jednak dostrzec tutaj można pierwiastki średniowieczne w postaci ciasnego dziedzińca i gotyckiej wieży, a we wnętrzach - nieco młodszej, ale równie klimatycznej sklepionej kolebkowo kaplicy ozdobionej freskami z przedstawieniem św. Wojciecha, Chrystusa i Matki Boskiej. Od wielu lat zamek użytkowany jest przez Radę Naczelną Zrzeszenia Studentów Polskich i pełni rolę ośrodka konferencyjno-szkoleniowego i hotelu. W odrębnej jego części funkcjonuje restauracja. Obiekt udostępniony jest do zwiedzania w ograniczonym zakresie, na pewno jednak nie codziennie - w tej kwestii najlepiej pytać się personelu. Bez ograniczeń dostępny jest dziedziniec i 37-hektarowy park, w którym rośnie 60 gatunków drzew i krzewów, niekiedy egzotycznych, jak cyprysik, kłęk kanadyjski i platan. Każdego roku w pierwszy weekend lipca organizowany jest w Uniejowie Wielki Turniej Rycerski.

Dwór szlachecki, ob. Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury i Szkoła Muzyczna I stopnia w Uniejowie, ul. Targowa 21, Uniejów

Zdjęcia nr 15, 16. Dwór szlachecki, ob. Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury i Szkoła Muzyczna I stopnia w Uniejowie, ul. Targowa 21, Uniejów

Dwór wzniesiono w 1845 r. Był elementem dawnych zabudowań wojsk pruskich, stanął na dawnym placu ćwiczeń, na zachód od pruskich stajni wojskowych. W dworze mieszkał zarządca dóbr Aleksandra Tolla wraz z rodziną.

Dwór zbudowano na klasycznym planie prostokąta, całość przykryta jest dwuspadowym dachem, kryjącym poddaszem. Tylko na środkowej osi, poddasze jest znacząco rozbudowane i dosyć wysokie dzięki przedłużeniu portyku zdobiącego główne wejście. Na brzegach portyku znajdują się dwa pilastry sięgające od parteru, przez wysokość poddasza, aż do trójkątnego zakończenia całości. Między drzwiami, a oknami poddasza znajduje się gzyms na którym umieszczono datę powstania dworu. Na szczytach dworu znajdują się także okna parteru i poddasza, z jednej ze stron są drzwi.

Do czasów współczesnych tylko częściowo zachowała się pierwotna dyspozycja pomieszczeń. Od 1987 r. do dziś w dworze znajduje się Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury. Jego wnętrza zostały więc przysposobione na pracownię, miejsca spotkań, sale prób zespołów muzycznych i biur. Obok ośrodka, który stał się centrum kultury w mieście i gminie, znajduje się także Szkoła Muzyczna I stopnia.

Obiekt wpisany jest do rejestru zabytków.

• PARKI

Park w Czepowie Dolnym

W Czepowie Dolnym znajduje się zabytkowy park podworski pochodzący z 1 poł. XIX w. o powierzchni 4,63 ha. Obejmuje teren zespołu przyrodniczo - krajobrazowego „Zabytkowy Park Podworski w Czepowie Dolnym”, który jest dawnym parkiem dworskim otaczającym siedzibę właściciela majątku.

Występuje tu wiele gatunków rosnących na obszarze kraju drzew liściastych, a także spotkać można piękne okazy drzew egzotycznych. Łącznie rośnie około 60 gatunków drzew i krzewów. Park jest ogólnie dostępny. Teren nie jest ogrodzony. Jedynie od strony dojazdowej pozostał fragment historycznego ogrodzenia z bramą wjazdową.

W 2006 r. została wykonana rewaloryzacja parku, która obejmowała: poprawę dostępności do parku poprzez modernizację dróg wewnętrznych i dojazdowych, poprawę komunikacji wewnętrznej parku (modernizacja ciągów rowerowo - pieszych), oświetlenie uliczne drogi dojazdowej do XIV-wiecznego Zamku, ochronę przed powodzią - nawodnienie starorzecza rzeki Warty w Uniejowie

Park wpisany jest do rejestru zabytków.

Park w zespole zamkowo - parkowym, ul. Zamkowa 2, Uniejów

Park został założony w latach 1860 - 1870 przez ówczesnego właściciela zamku - Aleksandra Tolla. Zajmuje ponad 30 ha powierzchni na lewym brzegu Warty. Na podstawie zachowanego do obecnych czasów drzewostanu trudno jednak określić przestrzenną kompozycję parku z okresu hrabiego Tolla. Wokół zamku znajduje się jego część ozdobna, natomiast północny fragment ma charakter naturalny (leśny). Po dawnym założeniu parkowym pozostała część alei okrężnej składającej się z 220 drzew (lipa drobnolistna, jesion wyniosły, dąb szypułkowy, klon zwyczajny, grab pospolity, buk zwyczajny). Od strony zachodniej parku, zachowała się też zabytkowa aleja grabowa licząca prawie 500 drzew, która prowadzi do Uzdrowiska Uniejów - Park. Do cennych gatunków chronionych należą m.in.: goździk kropkowany, grąźel żółty, konwalia majowa, zawilec gajowy.

Interesującymi roślinami są okazy egzotyczne: cypryśnik błotny, jarząb szwedzki. Na terenie parku rosną 3 pomniki przyrody: kasztanowiec zwyczajny, dąb szypułkowy i buk zwyczajny.

Od 2010 r. w parku przeprowadzono wiele zabiegów pielęgnacyjnych w ramach rewaloryzacji całego Zespołu Parkowo - Zamkowego. Zwiększeniu uległa liczba gatunków krzewów i drzew. W 2013 r. park otoczono mobilnym systemem ochrony przeciwpowodziowej.

Park wpisany jest do rejestru zabytków.

• BUDOWNICTWO REGIONALNE

Jedną z cech charakterystycznych świadczących o odrębności architektonicznej gminy Uniejów jest zastosowanie w budownictwie regionalnym lokalnego surowca, jakim jest opoka, potocznie nazywana tutaj „białym kamieniem”. Opoka jest skałą o zabarwieniu żółtawym, kremowym, chropowatej powierzchni i wysokiej porowatości. Cechy fizyczne i mechaniczne pozwalają na łatwą obróbkę materiału do celów budowlanych. Surowiec ten charakteryzuje się dobrymi właściwościami izolacyjnymi.

Wyraźna obecność opoki w budynkach mieszkalnych i gospodarskich nadaje krajobrazowi kulturowemu gminy wyjątkowości i wyróżnia go na tle regionów środkowej Polski i kraju. Wznoszenie budynków z kamienia stanowi rzadkość w Polsce, i jest unikalne w regionach nizinnych naszego kraju.

Przykłady budownictwa regionalnego wykorzystującego lokalny „biały kamień” są widoczne na terenie całej gminy. Największa liczba budynków wykonanych z opoki znajduje się w miejscowościach: Czepów, Wielenin, Orzeszków, Rożniatów, Ostrowsko, Stanisławów, Spycimierz, Lekaszyń, Uniejów, Wilamów. Wiele z tym obiektów zostało przebudowanych, wymieniono dachy na eternit. Najbardziej wartościowe obiekty są ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

5.4. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

• KULTURA

Działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania współczesnego środowiska kulturowego na terenie gminy Uniejów prowadzą:

- Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury w Uniejowie,
- Miejsko - Gmina Biblioteka Publiczna w Uniejowie z filiami w Włomowie, Rożniatowie i Spycimierzu,
- Centrum Informacji Lokalnej (działające przy bibliotece),
- Skansen - Zagroda Młynarska w Uniejowie, ul. Arcybiskupa Jana Świnki 1. Skansen w 2019 r. zajął III miejsce w kategorii „Oferta Wypoczynkowa Turystyki Wiejskiej”, organizowanym przez Polską Organizację Turystyczną,
- świetlice szkolne przy SP w Uniejowie i Włocławku,
- Dom Pracy Twórczej w Uniejowie,
- Zagroda Młynarska w Uniejowie,
- Izba Regionalna Ziemi Uniejowskiej,
- Izba Muzealna - Muzeum Etnograficzne w Włomowie;
- Hufiec ZHP im. Marii Konopnickiej w Uniejowie,
- Towarzystwo Przyjaciół Uniejowa,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Między Wartą a Nerem”,
- Stowarzyszenie Historyczno - Kulturalne „Dworzanie”,
- Stowarzyszenie Promocji i Rozwoju Spycimierza i okolic,
- Orkiestra Dęta ZHP-OSP w Uniejowie,
- Orkiestra Dęta OSP w Włocławku,
- Orkiestra Dęta OSP w Spycimierzu,
- Kapela Podwórkowa z Włomowa,
- Chór „Kantylena” z Uniejowa,
- Ludowy Zespół Śpiewaczy „Włocławki” z Włocławka,
- Zespół Ludowy „Cyja Kapela” z Włomowa.

Wieś Spycimierz została wyróżniona i wpisana do krajowej Sieci Najciekawszych Wsi. Jest to koncept mający swą genezę we wzorcach funkcjonowania w Europie i świecie sieci Najpiękniejszych Wsi - najcenniejszych pod względem dziedzictwa kulturowego i krajobrazu wiejskiego reprezentantów danego regionu lub kraju. Funkcjonowanie sieci pozwala na kultywowanie wiejskości i zachowanie owego dziedzictwa w harmonii z turystycznym profilem rozwoju.

Na dziedzictwo kulturowe gminy Uniejów składają się również liczne zwyczaje i tradycje wpisane w coroczny kalendarz kulturowy, w tym:

- **Boże Ciało w Spycimierzu** - wieś Spycimierz słynie z oryginalnej, w skali krajowej tradycji przygotowywania kwiatowych dywanów podczas uroczystości Bożego Ciała. Boże Ciało w Spycimierzu zostało oficjalnie w 2018 r. wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego UNESCO.

Spycimierskie Boże Ciało ma około dwustuletnią tradycję i spośród innych procesji Bożego Ciała obchodzonych w kraju wyróżnia ją wyznaczenie trasy procesji kwiatowym dywanem usypanym w celu oddania czci Bogu, który według tradycji ludowej tego dnia „schodzi z ołtarzy”.

Kwiaty niemal od zawsze wpisane były w obchody tego święta. „Spycimierski dywan kwiatowy” liczący około kilometra długości usypywany jest z kolorowych płatków oraz całych kwiatów ogrodowych i polnych. Praca nad jego przygotowaniem jest zadaniem angażującym całą społeczność spycimierskiej parafii liczącą niewiele ponad 600 osób.

Szczególnie zaabsorbowane pracą nad dywanem i czterema ołtarzami, w pobliżu których usypuje się bardziej rozbudowane kompozycje, są rodziny mieszkające w pobliżu trasy. Wspólnym wysiłkiem dorosłych, dzieci i młodzieży pod przewodnictwem proboszcza parafii powstaje ulotne dzieło, które poza tym, że jest wyrazem czci dla Boga, umacnia wspólnotę poprzez wspólny wysiłek, a także przyciąga rzesze ludzi z całego kraju, którzy chcą uczestniczyć w tym nabożeństwie ze względu na unikatowy charakter zdobionego co roku inaczej kwietnego dywanu⁷.

- **Noc Świętojańska w Uniejowie** - Noc Świętojańska nazywana jest także Nocą Kupały. W tradycji słowiańskiej to święto ognia, wody, słońca i księżyca, urodzaju, płodności, radości, miłości. Noc Świętojańska obchodzona była nie tylko przez ludy słowiańskie, ale także przez Bałtów, Germanów i Celtów. W kalendarzu chrześcijańskim przypada na wigilię święta św. Jana (stąd nazwa). Jest to impreza, podczas której puszczane są wianki na Warcie, odbywają się konkursy na najładniejszy wianek, szukanie kwiatu paproci, występy artystyczne oraz ognisko.

- **Turniej Rycerski** - dwudniowa impreza plenerowa, która zamienia okolice zespołu parkowo - zamkowego w Uniejowie w średniowieczny gród, który wypełnią rycerze, damy dworu, giermkowie i rzemieślnicy. W programie są konkurencje w średniowiecznym stylu. Prezentowane są turnieje bojowe indywidualne oraz drużynowe, w tym konne, a także rywalizacja łuczników, zapaśników i trenujących rzut włócznią. Niezwykłą, a zarazem niespotykaną atrakcją są pokazy sokolnicze. Podczas turnieju można poznać działanie jednej z nielicznych w Polsce replik średniowiecznej maszyny oblężniczej - trebusza.

- **Festiwal „Królestwo lili”** - w programie przewidziane są liczne atrakcje, takie jak: konkursy (plastyczny, na najpiękniejszy ogródek i legendę o lili). W czerwcu odbywają w szkołach gminy Uniejów prelekcje oraz konkurs wiedzy przyrodniczej. Główną atrakcją jest pokaz ekologicznej mody z wikliny ozdobionej liliami, dekorowanej na oczach gości przez florystki i prezentowanej przez modelki z centrum wikliniarstwa w Rudniku nad Sanem. W ramach Festiwalu odbywają się również warsztaty decoupage'u i bukietarstwa skierowane dla mieszkańców gminy Uniejów.

- **Indiańskie Lato w Uniejowie** - „Święto Alei im. Sat-Okha” - to przede wszystkim spotkanie z kulturą indiańską, głównymi atrakcjami są pokazy tańców indiańskich POW WOW, konkursy taneczne z udziałem publiczności, indiańskie gry i zabawy dla dzieci i dorosłych, włoska indiańska, jarmark rękodzieła indiańskiego.

- **Jarmark Średniowieczny i Turniej Rycerski i Mistrzostwa Polski w Łuczniactwie Tradycyjnym** - w trakcie imprezy odbywają się średniowieczne konkurencje turniejowe oraz przedstawione są różne rodzaje dawnego rzemiosła. W alei straganiarzy stawiane są kramy z wikliną, bursztynem, średniowieczną biżuterią, jadłem i napitkiem. Na polu turniejowym rozgrywane są pojedynki rycerskie - indywidualne oraz drużynowe, a także turnieje konne, łucznicze, zapasy i rzut włócznią. Uczestnicy mogą zwiedzić średniowieczne obozowisko, zobaczyć uzbrojenie rycerzy z przełomu XIV i XV w.

⁷ http://niematerialne.nld.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/Krajowa_lista_NDK/ (data dostępu 02.05.2019 r.)

- **Pożegnanie wakacji** - impreza zamykająca cykl letnich imprez. Tego dnia odbywają się występy zespołów rockowych, organizowane są konkursy i pokazy pirotechniczne.

- **Uniejowski Gęś Pipek** - celem imprezy jest przywrócenie glnącej tradycji spożywania mięsa gęśiego oraz promocja młodej, polskiej gęsi domowej, o wyjątkowej jakości mięsa, posiadającej znakomite walory smakowe i zdrowotne. W promowaniu mięsa biorą udział firmy związane z tą branżą. Impreza będzie okazją do degustacji mięsa, przygotowanego przez hodowców gęsi. Wydarzeniu towarzyszą konkursy oraz występy zespołów.

- **Ogólnopolski Bieg Do Gorących Źródeł** - bieg na 10 km promujący Uniejów i jego lecznicze wody geotermalne. Trasa przebiega uliczkami miasteczka, malowniczymi alejkami zespołu zamkowo - parkowego, obok XIV-wiecznego zamku i kompleksu termalno - basenowego.

• **PATRON UNIEJOWA - Błogosławiony Bogumił⁸**

Około tysiąca lat temu na Ziemi Uniejowskiej żył i działał arcybiskup gnieźnieński - Bogumił. W Uniejowie i pobliskim Dobrowie, gdzie miał swoją pustelnię, cieszy się on szczególnym kultem wiernych. Według udokumentowanych zapisków, miały i nadal mają miejsce liczne uzdrowienia za jego wstawiennictwem. Świadczą o nich drewniane kule zostawiane w kościele przez osoby, które doznały łask, oraz przedmioty z wosku przedstawiające uzdrowione części ciała. Dzięki cudownym uzdrowieniom Bogumił został uznany przez kościół za błogosławionego. Proces jego beatyfikacji odbył się w XVII w. Błogosławiony Bogumił - patron Uniejowa - wciąż czuwa nad miastem, aby wszyscy, którzy tu przebywają, nadal doświadczali jego zdrowotnej opieki.

• **TURYSTYKA**

Gmina Uniejów jest obszarem atrakcyjnym turystycznie. Wynika to przede wszystkim z posiadanych przez gminę zasobów naturalnych. Cennym bogactwem naturalnym gminy są wody geotermalne o temperaturze 70 °C, które stanowią podstawę jej rozwoju. Wykorzystywane są do celów leczniczych, rekreacyjno - balneologicznych i turystyczno - wypoczynkowych oraz grzewczych. Na bazie wód geotermalnych działa Geotermia Uniejów, oferująca szeroką ofertę leczniczych zabiegów a także kompleks Termy Uniejów, w skład którego wchodzi baseny, Kasztel Rycerski oraz baza gastronomiczna.

Dodatkowy atut stanowią odbywające się tu cykliczne zloty miłośników i kultury Indian, turnieje rycerskie, koncerty i liczne imprezy kulturalne. W miejscowości Brzozówka znajduje się Ośrodek Praktyki Hatha Jogi „Wytwórnia ciszy”. W Uniejowie oraz w Ostrowsku funkcjonują stadniny koni.

Na miłośników pieszych i rowerowych wypraw czekają szlaki turystyczne m.in.: Ziemi Uniejowskiej, Św. Faustyny Kowalskiej, szlak rowerowy Gorące Źródła, Szlak Bursztynowy oraz konny majora Hubala. Szczególnym zainteresowaniem cieszy się turystyka rekreacyjna, uzdrowiskowa, aktywno - sportowa, biznesowa, kulturowa oraz pielgrzymkowa.

Turystyka pielgrzymkowa rozwijana w gminie Uniejów odwołuje się do kultu błogosławionego Bogumiła, którego sarkofag i relikwie znajdują się w Uniejowskiej Kolegiacie. Kult bł. Bogumiła związany jest z uzdrowieniami, których doznali pielgrzymi. Przez Gminę Uniejów przebiega także pieszy szlak św. Faustyny.

⁸ <https://uniejow.pl/o-gminie/historia-i-zabytki.html> (data dostępu 29.05.2019 r.)

Gmina Uniejów posiada również warunki do rozwoju turystyki biznesowej. Na ten moment dostępne są sale konferencyjne w centrum Castrum Antiquum oraz Zamku.

Dodatkowe elementy wzbogacające atrakcyjność turystyczną gminy Uniejów to system komunikacji wizualnej, chodnik w motywy kwiatowe, zegar słoneczny oraz fontanna ze studni.

• **TERMY W UNIEJOWIE⁹**

Rok 1979 był pierwszym krokiem na drodze dynamicznego rozwoju Uniejowa opartego na wykorzystaniu wody geotermalnej. Odkryto tu bogate zasoby gorącej wody. Po kilkunastu latach zdecydowano o zagospodarowaniu tego surowca. Początek lat 90. XX w. to czas budowy odwiertów geotermalnych służących do eksploatacji wody. Dziesięć lat później spółka „Geotermia Uniejów” zaoferowała mieszkańcom miasta przyjazne środowisku ogrzewanie geotermalne, a także możliwość korzystania ze zdrowotnych właściwości wody geotermalnej.

W 2008 r. Zakład Tworzyw Uzdrawiskowych z siedzibą w Poznaniu wydał świadectwo potwierdzające lecznicze właściwości wody z odwiertu Uniejów PIG/AGH-2. W tym samym roku wydane zostało świadectwo potwierdzające właściwości lecznicze klimatu Uniejowa wraz z oceną warunków bioklimatycznych, a także z operatem klimatycznym. Na podstawie tych dokumentów w 2011 r. opublikowany został operat uzdrawiskowy dla Uzdrawiska Uniejów, wydana decyzja Ministra Zdrowia w sprawie możliwości prowadzenia lecznictwa uzdrawiskowego na obszarze gminy Uniejów oraz określenia kierunków lecznictwa uzdrawiskowego w Uniejowie. W 2012 r. prezes Rady Ministrów podpisał rozporządzenie w sprawie nadania statusu uzdrawiska miastu Uniejów wraz z sąsiadującymi z miastem sołectwami.

Powstały Kompleks Termalno - Basenowy oferuje gorące kąpiele w leczniczych solankach termalnych. Jest usytuowany przy zamku w Uniejowie. W kompleksie znajdują się baseny kryte, otwarte oraz zespół odnowy biologicznej. Niecki zewnętrzne i osłonięte są zasilane leczniczą solanką termalną. Takie rozwiązanie umożliwia funkcjonowanie basenów przez cały rok - niezależnie od pogody. W kompleksie mieści się również basen solankowo - uzdrawiskowy z ciepłą wodą oraz niezależny basen wewnętrzny z częścią ogólną i dziecięcą. Powierzchnia łączna lustra wody we wszystkich strefach to aż niemal 1500 m².

5.5. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i oplece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji

⁹ <https://uniejow.pl/o-gminie/pierwsze-uzdrawisko-termalne.html> (data dostępu 30.05.2019 r.)

o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Uniejów funkcjonują dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

5.5.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Uniejów znajduje się 8 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 1), w tym 2 stanowiska archeologiczne. Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Uniejów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	INFORMACJE/UWAGI
1	Czepów	dz. nr 458	park dworski	A/432/174 z dnia 21.11.1989 r.
2	Orzeszków Kolonia	dz. nr 5270/2	cerkiewka	A/397/139 z dnia 26.06.1987 r.
3	Uniejów	Plac Kolegiacki, dz. nr 1495	kościół parafialny. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana w zespole	A/245/104 z dnia 21.10.1967 r.
4	Uniejów	ul. Targowa 21	dworek, ob. Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury w Uniejowie	A/360/102 z dnia 10.08.1984 r.
5	Uniejów	ul. Zamkowa 2	zamek w zespole zamkowo - parkowym	A/256/714 z dnia 21.10.1967 r.
6	Uniejów	ul. Zamkowa 2	park w zespole zamkowo - parkowym	A/481/222 z dnia 19.08.1992 r.
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE				
7	Spycimierz	AZP: 62-45, nr stanowiska w miejscowości/na obszarze: 1/74 XII - pocz. XIV w. - grodzisko pierścieniowate poł. XIV w. - gródek stożkowy wczesne średniowiecze - osada		248/A oraz 374/A z dnia 15.03.1967 r.
8	Uniejów	AZP: 62-45, nr stanowiska w miejscowości/na obszarze: 26/175 Średniowiecze I okres nowożytny (XIV - XXI w.) - zamek, przedbramie, fosa		A-714 z dnia 21.10.1967 r. A-481 z dnia 19.08.1992 r.

5.5.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę albo wywieżenia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest między innymi do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę.
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnienia zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Najcenniejsze zabytki ruchome z terenu gminy Uniejów wpisane są do rejestru zabytków ruchomych. Stanowią one wyposażenie i wystrój kościołów w Spycimierzu, Uniejowie i Wilamowie. Ze względów bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych dotyczących tych obiektów (Tabela nr 2). Szczegółowe informacje można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Łodzi.

Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Uniejów

LP.	ADRES	OBIEKT/ ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR I DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Spyciemierz	wyposażenie ruchome kościoła parafialnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	na podstawie decyzji z dnia 30.11.1973 r., znak: KL.V-660/89/73, nr rej. B/253/1-23
2	Uniejów	wyposażenie ruchome kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP	na podstawie decyzji z dnia 30.11.1973 r., znak: KL.V-660/91/73, nr rejestru B/255/1-109 na podstawie decyzji z dnia 21.01.1998 r., znak: L.dz.5336-9/97, nr rejestru B/117/63 (polichromia)
3	Wilamów	wyposażenie ruchome kościoła parafialnego pw. św. Wojciecha i św. Stanisława bpa	na podstawie decyzji z dnia 04.12.1973 r., znak: KL.V-660/95/73, nowy nr rej. B/54/1-30

5.6. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające ww. rozporządzenie.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do ww. ustawy obiektów prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 53. ust. 4 pkt 2, art. 60 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r.) oraz na etapie wydania decyzji o pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego (art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane). Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

O zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty wójt (burmistrz, prezydent miasta) zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji

zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 8, 9 pkt. 1, 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, a także jego nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 r. Nr 75, poz. 474) istotnie wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków, poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu (WZiZT) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków jest dokumentem otwartym. Powinna być stale weryfikowana i aktualizowana.

Gminna ewidencja zabytków nieruchomości gminy Uniejów została wykonana w 2007 r. Przy opracowaniu GPOnZ została zaktualizowana i przyjęta Zarządzeniem nr 108/2019 Burmistrza Miasta Uniejów z dnia 28 października 2019 r. Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Tabela nr 3 i 4 (stanowiska archeologiczne).

Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Uniejów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	INFORMACJE/UWAGI
1	Brzeziny	dz. nr 616/2	kapliczka	
2	Brzozówka	nr 2	budynek mieszkalny	
3	Brzozówka	nr 4	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
4	Czepów	nr 18	budynek mieszkalny	
5	Czepów	nr 22a (d. nr 16)	budynek mieszkalny	
6	Czepów	dz. nr 458	park dworski	wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ
7	Czepów	dz. nr 752, 753, 754/1, 754/3, 754/4	pozostałość zabudowań folwarcznych	obiekt ujęty w WEZ
8	Czepów	dz. nr 754/3	spichlerz, ob. magazyn w pozostałościach zabudowań folwarcznych	
9	Czepów	k. nr 14, dz. nr 467	krzyż przydrożny	

10	Czepów	k. nr 19, dz. nr 233	kapliczka	
11	Czepów Średni	nr 53	gorzelnia w zespole folwarcznym, ob. budynek nieużytkowany	obiekt ujęty w WEZ
12	Dąbrowa	dz. nr 173	cmentarz ewangelicki	obiekt ujęty w WEZ
13	Dąbrowa	nr 11	obora	obiekt ujęty w WEZ
14	Kuczki	nr 18	budynek mieszkalny	
15	Lekaszyn	nr 23	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
16	Orzeszków Kolonia	nr 20	budynek mieszkalny	
17	Orzeszków Kolonia	nr 20	obora	
18	Orzeszków Kolonia	nr 27	dwór, ob. budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
19	Orzeszków Kolonia	dz. nr 5270/2	cerkiewka	obiekt wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ
20	Ostrowsko	nr 17	budynek mieszkalny	
21	Ostrowsko	nr 24	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
22	Rożniatów	nr 1	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
23	Rożniatów-Kolonia	dz. nr 27/1	kapliczka	
24	Skotniki	nr 5	obora	obiekt ujęty w WEZ
25	Skotniki	nr 7	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
26	Spycimierz	nr 6	plebania	
27	Spycimierz	nr 7	szkoła	
28	Spycimierz	nr 11	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
29	Spycimierz	nr 17	budynek mieszkalny	
30	Spycimierz	nr 33 (d. nr 31)	budynek mieszkalny	
31	Spycimierz	dz. nr 262	cmentarz parafialny	obiekt ujęty w WEZ
32	Spycimierz		historyczny układ przestrzenny	
33	Spycimierz-Kolonia	k. nr 9a, dz. nr 298	krzyż przydrożny	
34	Stanisławów	nr 7	budynek mieszkalny	
35	Stanisławów	nr 8	budynek mieszkalny	
36	Uniejów		historyczny układ przestrzenny	obiekt ujęty w WEZ
37	Uniejów	Plac Kolegiacki, dz. nr 1495	cmentarz przykościelny w granicach ogrodzenia wraz z ogrodzeniem w zespole kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana	
38	Uniejów	Plac Kolegiacki,	dzwonnica w zespole	

		dz. nr 1495	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana	
39	Uniejów	Plac Kolegiacki, dz. nr 1495	kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana w zespole kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana	obiekt wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ
40	Uniejów	przy ul. Dąbskiej, dz. nr 1685	cmentarz ewangelicki	obiekt ujęty w WEZ
41	Uniejów	przy ul. Jana Pawła II, dz. nr 32	cmentarz żydowski	obiekt ujęty w WEZ
42	Uniejów	Rynek 7-8	budynek mieszkalny	
43	Uniejów	Rynek 12	budynek mieszkalny	
44	Uniejów	Rynek 13	budynek mieszkalno-usługowy	
45	Uniejów	ul. Błogosławionego Bogumiła 2	budynek mieszkalny	
46	Uniejów	ul. Błogosławionego Bogumiła 4	budynek mieszkalny	
47	Uniejów	ul. Błogosławionego Bogumiła 11	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
48	Uniejów	ul. Błogosławionego Bogumiła 18	budynek mieszkalny	
49	Uniejów	ul. Błogosławionego Bogumiła 22/24	budynek mieszkalny	
50	Uniejów	ul. Błogosławionego Bogumiła 30	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
51	Uniejów	ul. Błogosławionego Bogumiła 56	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
52	Uniejów	ul. Błogosławionego Bogumiła 56	budynek gospodarczy	obiekt ujęty w WEZ
53	Uniejów	ul. Błogosławionego Bogumiła, dz. nr 1426	kapliczka - figura Chrystusa Króla	
54	Uniejów	ul. Dąbska 14	dom z kuźnią, ob. budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
55	Uniejów	ul. Dąbska 22	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
56	Uniejów	ul. Dąbska 22	budynek gospodarczy	obiekt ujęty w WEZ
57	Uniejów	ul. Dąbska, dz. nr 37	cmentarz parafialny w zespole cmentarza parafialnego	
58	Uniejów	ul. Dąbska, dz. nr 37	kaplica cmentarna w zespole cmentarza parafialnego	obiekt ujęty w WEZ

59	Uniejów	ul. Dąbska, dz. nr 37	ogrodzenie cmentarza w zespole cmentarza parafialnego	
60	Uniejów	ul. Jana Kilińskiego 1	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
61	Uniejów	ul. Jana Kilińskiego 2-4/ Rynek	budynek mieszkalno-usługowy	
62	Uniejów	ul. Jana Kilińskiego, dz. nr 1416	cmentarz przykościelny parafialny, ob. nieczynny	obiekt ujęty w WEZ
63	Uniejów	ul. Biskupa Wojciecha Owczarka 6	budynek mieszkalny, ob. Bank Spółdzielczy	obiekt ujęty w WEZ
64	Uniejów	ul. Rzeczna 18	budynek mieszkalny	
65	Uniejów	ul. Targowa 21	dworek, ob. Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury w Uniejowie	obiekt wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ
66	Uniejów	ul. Zamkowa 2	zamek w zespole zamkowo - parkowym	obiekt wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ
67	Uniejów	ul. Zamkowa 2	park w zespole zamkowo - parkowym	obiekt wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ
68	Wielenin	nr 14	budynek mieszkalny	
69	Wielenin	nr 14	obora I	
70	Wielenin	nr 14	obora II	
71	Wielenin	nr 14	stodoła	
72	Wielenin	nr 39	budynek mieszkalny	
73	Wielenin	nr 65	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
74	Wielenin	nr 65	obora	obiekt ujęty w WEZ
75	Wielenin	nr 65	stodoła	obiekt ujęty w WEZ
76	Wielenin	nr 67	budynek mieszkalny	
77	Wielenin	dz. nr 39	kościół parafialny pw. św. Jakuba Apostoła i św. Doroty	obiekt ujęty w WEZ
78	Wielenin	dz. nr 208	cmentarz choleryczny	obiekt ujęty w WEZ
79	Wielenin-Kolonia	dz. nr 28/1	cmentarz parafialny	obiekt ujęty w WEZ
80	Wielenin-Kolonia	nr 21	obora	obiekt ujęty w WEZ
81	Wilamów	nr 65	plebania w zespole kościoła parafialnego pw. św. Wojciecha i Stanisława	obiekt ujęty w WEZ
82	Wilamów	dz. nr 576	kościół parafialny pw. św. Wojciecha i Stanisława w zespole kościoła parafialnego pw. św. Wojciecha i Stanisława	obiekt ujęty w WEZ
83	Wilamów	dz. nr 576	ogrodzenie kościoła	

			parafialnego pw. św. Wojciecha i Stanisława w zespole kościoła parafialnego pw. św. Wojciecha i Stanisława	
84	Wilamów	nr 66c	młyn motorowy, ob. budynek nieużytkowany	obiekt ujęty w WEZ
85	Wilamów	dz. nr 203	cmentarz choleryczny	obiekt ujęty w WEZ
86	Wilamów	dz. nr 218	cmentarz parafialny	obiekt ujęty w WEZ
87	Zaborów	nr 7	obora	
88	Zaborów	nr 18	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ

5.7. Zabytki archeologiczne w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Przedmiotem ochrony są zatem nie tylko poszczególne wytwory człowieka, ale i ich kulturowy kontekst - razem tworzą integralną całość, w terminologii naukowej zwaną stanowiskiem archeologicznym. Wydzielony wytwór określa się natomiast mianem artefaktu. Stanowiskiem archeologicznym jest obszar występowania archeologicznych zabytków nieruchomych i ruchomych jako spójnej całości, zaś artefaktem jest wydzielony, indywidualny zabytek ruchomy, np. pozyskany w trakcie badań archeologicznych. Wzajemne powiązanie przestrzenne poszczególnych nieruchomych i ruchomych części stanowiska archeologicznego stanowi właściwą, oryginalną i niepowtarzalną substancję zabytku archeologicznego.

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółowić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Uniejów. Na terenie gminy znajdują się

386 stanowiska archeologiczne, które ujęte są w gminnej ewidencji zabytków (Tabela nr 4). Wśród nich 2 stanowiska wpisane są do rejestru zabytków. Stanowiska zewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP 61-46, 62-45).

Tabela nr 4. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Uniejów ujęte w gminnej ewidencji zabytków

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP
1	Brzozówka	60-45	1	1
2	Brzozówka	60-45	2	2
3	Brzozówka	60-45	3	3
4	Brzozówka	60-45	4	4
5	Brzozówka	60-45	5	5
6	Brzozówka	60-45	6	6
7	Brzozówka	60-45	7	7
8	Brzozówka	60-45	8	8
9	Brzozówka	60-45	9	9
10	Brzozówka	60-45	10	10
11	Brzozówka	60-45	11	11
12	Brzozówka	60-45	12	12
13	Brzozówka	60-45	13	13
14	Brzozówka	60-45	14	14
15	Brzozówka	60-45	15	15
16	Czepów	60-45	1	41
17	Czepów	60-45	2	42
18	Czepów	60-45	3	43
19	Czepów	60-45	4	44
20	Czepów	60-45	5	45
21	Czepów	60-45	6	46
22	Czepów	60-45	7	47
23	Czepów	60-45	8	48
24	Czepów	60-45	9	49
25	Czepów	60-45	10	50
26	Czepów	60-45	11	51
27	Czepów	60-45	12	52
28	Czepów	60-45	13	53
29	Czepów	60-45	14	54
30	Czepów	60-45	15	55
31	Czepów	60-45	16	56
32	Czepów	60-45	17	57
33	Czepów	60-45	18	58
34	Czepów	60-45	19	59
35	Czepów	60-45	20	60
36	Czepów	60-45	21	61
37	Czepów	60-45	22	62
38	Czepów	60-45	23	63
39	Czepów	60-45	24	64

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP
40	Czepów	60-45	25	65
41	Lekaszyn	60-45	1	16
42	Lekaszyn	60-45	2	17
43	Lekaszyn	60-45	3	18
44	Lekaszyn	60-45	4	19
45	Lekaszyn	60-45	5	20
46	Lekaszyn	60-45	6	21
47	Lekaszyn	60-45	7	22
48	Lekaszyn	60-45	8	23
49	Lekaszyn	60-45	9	24
50	Lekaszyn	60-45	10	25
51	Lekaszyn	60-45	11	26
52	Lekaszyn	60-45	12	27
53	Lekaszyn	60-45	13	28
54	Lekaszyn	60-45	14	29
55	Wilamów	60-45	3	30
56	Wilamów	60-45	4	31
57	Wilamów	60-45	5	32
58	Wilamów	60-45	6	33
59	Wilamów	60-45	7	34
60	Wilamów	60-45	8	35
61	Wilamów	60-45	9	36
62	Wilamów	60-45	10	37
63	Wilamów	60-45	11	38
64	Wilamów	60-45	12	39
65	Wilamów	60-45	13	40
66	Kozanki Wielkie	60-46	2	44
67	Kozanki Wielkie	60-46	3	45
68	Kozanki Wielkie	60-46	4	46
69	Kozanki Wielkie	60-46	5	47
70	Kozanki Wielkie	60-46	6	48
71	Kozanki Wielkie	60-46	7	49
72	Kozanki Wielkie	60-46	8	50
73	Kozanki Wielkie	60-46	9	51
74	Roźniatów Kolonia	60-46	1	18
75	Roźniatów Kolonia	60-46	2	19
76	Roźniatów Kolonia	60-46	3	20
77	Roźniatów Kolonia	60-46	4	21
78	Roźniatów Kolonia	60-46	5	22
79	Roźniatów Kolonia	60-46	6	23
80	Roźniatów Kolonia	60-46	7	24
81	Roźniatów Kolonia	60-46	9	26
82	Roźniatów Kolonia	60-46	10	27
83	Roźniatów Kolonia	60-46	11	28

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP
84	Rożniatów Kolonia	60-46	12	29
85	Rożniatów Kolonia	60-46	13	30
86	Rożniatów Kolonia	60-46	14	31
87	Rożniatów Kolonia	60-46	15	32
88	Rożniatów Kolonia	60-46	16	33
89	Rożniatów Kolonia	60-46	17	34
90	Rożniatów Kolonia	60-46	18	35
91	Rożniatów Kolonia	60-46	19	36
92	Rożniatów Kolonia	60-46	20	37
93	Rożniatów Kolonia	60-46	21	38
94	Rożniatów	60-46	1	39
95	Rożniatów	60-46	2	40
96	Rożniatów	60-46	3	41
97	Rożniatów	60-46	4	42
98	Rożniatów	60-46	5	43
99	Brzeziny	61-45	2	33
100	Brzeziny	61-45	3	34
101	Brzeziny	61-45	4	35
102	Brzeziny	61-45	5	36
103	Czepów	61-45	26	22
104	Góry	61-45	1	8
105	Góry	61-45	2	9
106	Góry	61-45	3	10
107	Kuczki	61-45	1	11
108	Kuczki	61-45	2	12
109	Kuczki	61-45	3	13
110	Kuczki	61-45	4	14
111	Kuczki	61-45	5	15
112	Kuczki	61-45	6	16
113	Kuczki	61-45	7	17
114	Kuczki	61-45	8	18
115	Orzeszków Kolonia	61-45	1	28
116	Orzeszków Kolonia	61-45	2	29
117	Orzeszków Kolonia	61-45	3	30
118	Orzeszków Kolonia	61-45	4	31
119	Orzeszków Kolonia	61-45	5	32
120	Orzeszków	61-45	1	27
121	Ostrowsko	61-45	1	39
122	Ostrowsko	61-45	2	40
123	Ostrowsko	61-45	3	41
124	Ostrowsko	61-45	4	42
125	Ostrowsko	61-45	5	43
126	Ostrowsko	61-45	6	44
127	Ostrowsko	61-45	7	45

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP
128	Ostrowsko	61-45	8	46
129	Ostrowsko	61-45	9	47
130	Ostrowsko	61-45	10	48
131	Ostrowsko	61-45	11	49
132	Ostrowsko	61-45	12	50
133	Ostrowsko	61-45	13	51
134	Ostrowsko	61-45	14	52
135	Ostrowsko	61-45	15	53
136	Ostrowsko	61-45	16	54
137	Ostrowsko	61-45	17	55
138	Ostrowsko	61-45	18	56
139	Ostrowsko	61-45	19	57
140	Ostrowsko	61-45	20	58
141	Ostrowsko	61-45	21	59
142	Ostrowsko	61-45	22	60
143	Ostrowsko	61-45	23	61
144	Ostrowsko	61-45	24	62
145	Ostrowsko	61-45	25	63
146	Ostrowsko	61-45	26	64
147	Ostrowsko	61-45	27	65
148	Skotniki	61-45	1	21
149	Stanisławów	61-45	1	23
150	Stanisławów	61-45	2	24
151	Stanisławów	61-45	3	25
152	Stanisławów	61-45	4	26
153	Uniejów	61-45	30	37
154	Uniejów	61-45	31	38
155	Wieścice	61-45	1	66
156	Wieścice	61-45	2	67
157	Wieścice	61-45	3	68
158	Wieścice	61-45	4	69
159	Wilamów	61-45	1	19
160	Wilamów	61-45	2	20
161	Felicjanów	61-46	1	14
162	Hipolitów	61-46	1	16
163	Hipolitów	61-46	2	17
164	Hipolitów	61-46	3	18
165	Hipolitów	61-46	4	19
166	Hipolitów	61-46	5	20
167	Hipolitów	61-46	6	21
168	Kolonia Brzeziny	61-46	1	15
169	Kozanki Wielkie	61-46	1	33
170	Kozanki Wielkie	61-46	2	34
171	Kozanki Wielkie	61-46	3	35

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP
172	Kozanki Wielkie	61-46	4	36
173	Kozanki Wielkie	61-46	5	37
174	Pęgów	61-46	1	38
175	Pęgów	61-46	2	39
176	Pęgów	61-46	3	40
177	Pęgów	61-46	4	41
178	Pęgów	61-46	5	42
179	Pęgów	61-46	6	43
180	Pęgów	61-46	7	44
181	Pęgów	61-46	8	45
182	Pęgów	61-46	9	46
183	Pęgów	61-46	10	47
184	Pęgów	61-46	11	48
185	Wielenin	61-46	1	1
186	Wielenin	61-46	2	2
187	Wielenin	61-46	3	3
188	Wielenin	61-46	4	4
189	Wielenin	61-46	5	5
190	Wielenin	61-46	6	6
191	Wielenin	61-46	7	7
192	Wielenin	61-46	8	8
193	Wielenin	61-46	9	9
194	Wielenin	61-46	10	10
195	Wielenin	61-46	11	11
196	Wielenin	61-46	12	12
197	Wielenin	61-46	13	13
198	Wielenin-Kolonia	61-46	1	22
199	Wielenin-Kolonia	61-46	2	23
200	Wielenin-Kolonia	61-46	3	24
201	Wielenin-Kolonia	61-46	4	25
202	Wielenin-Kolonia	61-46	5	26
203	Wielenin-Kolonia	61-46	6	27
204	Wielenin-Kolonia	61-46	7	28
205	Wielenin-Kolonia	61-46	8	29
206	Wielenin-Kolonia	61-46	9	30
207	Wielenin-Kolonia	61-46	10	31
208	Wielenin-Kolonia	61-46	11	32
209	Zaborów	61-46	1	49
210	Zaborów	61-46	2	50
211	Zaborów	61-46	3	51
212	Zaborów	61-46	4	52
213	Zaborów	61-46	5	53
214	Zaborów	61-46	6	54
215	Zaborów	61-46	7	55

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP
216	Zaborów	61-46	8	56
217	Zaborów	61-46	9	57
218	Człopy	62-45	1	117
219	Człopy	62-45	2	118
220	Człopy	62-45	3	119
221	Człopy	62-45	4	120
222	Człopy	62-45	5	121
223	Człopy	62-45	6	122
224	Człopy	62-45	7	123
225	Człopy	62-45	8	124
226	Człopy	62-45	9	125
227	Człopy	62-45	10	126
228	Człopy	62-45	11	127
229	Człopy	62-45	12	128
230	Człopy	62-45	13	129
231	Człopy	62-45	14	130
232	Człopy	62-45	15	131
233	Człopy	62-45	16	132
234	Człopy	62-45	17	133
235	Człopy	62-45	18	134
236	Człopy	62-45	19	135
237	Człopy	62-45	20	136
238	Człopy	62-45	21	137
239	Człopy	62-45	22	138
240	Człopy	62-45	23	139
241	Człopy	62-45	24	140
242	Człopy	62-45	25	141
243	Człopy	62-45	26	142
244	Człopy	62-45	27	143
245	Człopy	62-45	28	144
246	Człopy	62-45	29	145
247	Człopy	62-45	30	146
248	Człopy	62-45	31	147
249	Człopy	62-45	32	148
250	Człopy	62-45	33	149
251	Człopy	62-45	34	150
252	Kościełnica	62-45	1	29
253	Kościełnica	62-45	2	30
254	Kościełnica	62-45	3	31
255	Kościełnica	62-45	4	32
256	Kościełnica	62-45	5	33
257	Kościełnica	62-45	6	34
258	Kościełnica	62-45	7	35
259	Kościełnica	62-45	8	36

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP
260	Kościełnica	62-45	9	37
261	Kościełnica	62-45	10	38
262	Kościełnica	62-45	11	39
263	Kościełnica	62-45	12	40
264	Kościełnica	62-45	13	41
265	Kościełnica	62-45	14	42
266	Kościełnica	62-45	15	43
267	Kościełnica	62-45	16	44
268	Kościełnica	62-45	17	45
269	Kościełnica	62-45	18	46
270	Kościełnica	62-45	19	47
271	Kościełnica	62-45	20	48
272	Kościełnica	62-45	21	49
273	Kościełnica	62-45	22	50
274	Kościełnica	62-45	23	51
275	Kościełnica	62-45	24	52
276	Kościełnica	62-45	25	53
277	Kościełnica	62-45	26	54
278	Kościełnica	62-45	27	26
279	Kościełnica	62-45	28	27
280	Kościełnica	62-45	29	28
281	Ostrowsko	62-45	2	151
282	Ostrowsko	62-45	3	152
283	Ostrowsko	62-45	4	153
284	Ostrowsko	62-45	5	154
285	Ostrowsko	62-45	6	155
286	Spycimierz	62-45	1	74
287	Spycimierz	62-45	2	75
288	Spycimierz	62-45	3	71
289	Spycimierz	62-45	5	88
290	Spycimierz	62-45	6	82
291	Spycimierz	62-45	7	72
292	Spycimierz	62-45	8	73
293	Spycimierz	62-45	9	76
294	Spycimierz	62-45	10	77
295	Spycimierz	62-45	11	78
296	Spycimierz	62-45	12	79
297	Spycimierz	62-45	13	80
298	Spycimierz	62-45	14	81
299	Spycimierz	62-45	15	83
300	Spycimierz	62-45	16	84
301	Spycimierz	62-45	17	85
302	Spycimierz	62-45	18	86
303	Spycimierz	62-45	19	87

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP
304	Spycimierz	62-45	20	89
305	Spycimierz	62-45	21	90
306	Spycimierz	62-45	22	91
307	Spycimierz	62-45	23	92
308	Spycimierz	62-45	24	93
309	Spycimierz	62-45	25	94
310	Spycimierz	62-45	26	95
311	Spycimierz	62-45	27	96
312	Spycimierz	62-45	28	97
313	Spycimierz	62-45	29	98
314	Spycimierz	62-45	30	99
315	Spycimierz	62-45	31	100
316	Spycimierz	62-45	32	101
317	Spycimierz	62-45	33	102
318	Spycimierz	62-45	34	103
319	Spycimierz	62-45	35	104
320	Spycimierz-Kolonia	62-45	1	105
321	Spycimierz-Kolonia	62-45	2	106
322	Spycimierz-Kolonia	62-45	3	107
323	Spycimierz-Kolonia	62-45	4	108
324	Spycimierz-Kolonia	62-45	5	109
325	Spycimierz-Kolonia	62-45	6	110
326	Spycimierz-Kolonia	62-45	7	111
327	Spycimierz-Kolonia	62-45	8	112
328	Spycimierz-Kolonia	62-45	9	113
329	Spycimierz-Kolonia	62-45	10	115
330	Spycimierz-Kolonia	62-45	11	116
331	Uniejów	62-45	1	25
332	Uniejów	62-45	2	24
333	Uniejów	62-45	3	23
334	Uniejów	62-45	4	22
335	Uniejów	62-45	5	19
336	Uniejów	62-45	6	18
337	Uniejów	62-45	7	20
338	Uniejów	62-45	8	21
339	Uniejów	62-45	9	17
340	Uniejów	62-45	10	16
341	Uniejów	62-45	11	15
342	Uniejów	62-45	12	14
343	Uniejów	62-45	13	13
344	Uniejów	62-45	14	12
345	Uniejów	62-45	15	11
346	Uniejów	62-45	16	10
347	Uniejów	62-45	17	9

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NR STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NR STANOWISKA NA OBSZARZE	NR OBSZARU AZP
348	Uniejów	62-45	18	8
349	Uniejów	62-45	19	7
350	Uniejów	62-45	20	6
351	Uniejów	62-45	21	5
352	Uniejów	62-45	22	4
353	Uniejów	62-45	23	2
354	Uniejów	62-45	24	3
355	Uniejów	62-45	25	1
356	Uniejów	62-45	26	175
357	Uniejów	62-45	27	176
358	Zieleń	62-45	1	59
359	Zieleń	62-45	2	60
360	Zieleń	62-45	3	61
361	Zieleń	62-45	4	63
362	Zieleń	62-45	5	62
363	Zieleń	62-45	6	64
364	Zieleń	62-45	7	65
365	Zieleń	62-45	8	66
366	Zieleń	62-45	9	67
367	Zieleń	62-45	10	69
368	Zieleń	62-45	11	68
369	Zieleń	62-45	12	58
370	Zieleń	62-45	13	57
371	Zieleń	62-45	14	56
372	Zieleń	62-45	15	55
373	Zieleń	62-45	16	70
374	Czekaj	62-46	1	11
375	Czekaj	62-46	2	12
376	Czekaj	62-46	3	13
377	Czekaj	62-46	4	14
378	Felicjanów	62-46	2	15
379	Felicjanów	62-46	3	16
380	Wola Przedmiejska	62-46	1	58
381	Wola Przedmiejska	62-46	2	59
382	Wola Przedmiejska	62-46	3	60
383	Wola Przedmiejska	62-46	4	61
384	Wola Przedmiejska	62-46	5	62
385	Wola Przedmiejska	62-46	6	63
386	Wola Przedmiejska	62-46	7	64

* obiekty oznaczone na niebiesko wpisane są do rejestru zabytków

6. Analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 5 zostały przedstawione silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego GPOnZ - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego historia, manifestująca się zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Tabela nr 5. Analiza SWOT

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE W GMINIE UNIEJÓW	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
• zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • występowanie stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków; • zachowane obiekty sakralne; • unikatowy zespół zamkowo - parkowy w Uniejowie; • charakterystyczna lokalna zabudowa wykonana ze skały wapiennej; • zachowany w znacznym stopniu historyczny układ urbanistyczny Uniejowa oraz ruralistyczny wsi Spycimierz; • tereny objęte prawnymi formami ochrony przyrody: rezerваты przyrody, parki zabytkowe,	• stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych, postępujący proces ich niszczenia; • niewystarczające środki z budżetu gminy przeznaczone na ochronę zabytków; • niewystarczająca wizualizacja obszaru (niewiele tablic informacyjnych, oznakowań tras, szlaków, miejsc historycznych); • stosunkowo niewielka dbałość właścicieli o obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków; • miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy uwzględniające niewiele obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków;

parki krajobrazowe, pomniki przyrody i użytki ekologiczne; • pokłady wód termalnych na terenie gminy; • dogodne położenie komunikacyjne - bliskość autostrady A2; • status uzdrowiska i infrastruktura uzdrowskowa (obecna i planowana); • zintegrowana promocja regionalnego produktu markowego „Termy Uniejów”; • wieś Spycimierz wpisana do krajowej sieci najciekawszych wsi; • Spycimierskie Boże Ciało wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa narodowego UNESCO; • Skansen - Zagroda Młynarska w Uniejowie; • obiekty i obszary reprezentatywne wyróżnione w Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami na lata 2016 - 2019; • uchwała w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.	• niewystarczająco rozwinięta branża gastronomiczna i hotelarska - nieadekwatna do potencjału turystycznego.
SZANSE	ZAGROŻENIA
• pasmo kulturowe doliny Warty w okolicach Uniejowa; • wzrastająca liczba właściwie przeprowadzanych prac remontowo - budowlanych przez prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych; • kreatywność inwestorów turystycznych; • możliwość wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej; • korzyści wynikające z rozwoju branży agroturystycznej; • kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • oznakowanie tras turystycznych pod kątem	• odpływ wysoko wykwalifikowanej kadry z terenu gminy, migracja zarobkowa młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem; • brak realnych zachęt dla prywatnych inwestycji w zabytki; • niewykorzystanie potencjału turystycznego poprzez niedoinwestowanie infrastruktury: punktów widokowych, bazy noclegowej, ścieżek spacerowych i rowerowych; • słaba kondycja i sytuacja ekonomiczna, spadek dochodów ludności wiejskiej; • pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie gminy; • bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych;

zabytków i atrakcji turystycznych; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa; • wprowadzenie i egzekwowanie polityki ochrony walorów środowiska naturalnego i kształtowania przestrzennego; • wzrost dotacji na prace z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, w tym na prace konserwatorskie.	• skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • działania inwestycyjne prowadzone m.in. przez prywatnych właścicieli obiektów, w których interes indywidualny inwestora jest przedkładany nad dobro społeczne, tj. dobro zabytku; • samowola budowlana - wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy - np. nieprzemysłowej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami.
--	--

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego w różnych dziedzinach życia społecznego. Realizacja wyznaczonych celów wymaga przede wszystkim zmiany w świadomości, szczególnie w obszarze odpowiedzialności, jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska kulturowego i naturalnego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne, a także wyznaczone kierunki rozwoju gminy. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów zmienili swoje podejście, przyczyniając się w ten sposób do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W GPOnZ wyznaczono dwa priorytety, kierunki działań oraz zadania. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres

obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 6 i 7.

W związku z wyznaczonymi celami głównymi samorząd w kwestii dziedzictwa kulturowego powinien kierować się następującymi priorytetami:

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy Uniejów.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Uniejów.

Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego gminy, jako element rozwoju gospodarczo - społecznego gminy Uniejów.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Podjęcie działań mających na celu podniesienie atrakcyjności krajobrazu kulturowego gminy na potrzeby edukacyjne, społeczne i turystyczne.	Poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych poprzez udostępnienie obiektów dla zwiedzających w ścisłej współpracy z właścicielami tych obiektów.	Ilość osób zwiedzających
	Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy.	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji, ilość turystów odwiedzających poszczególne obiekty/ atrakcje
	Podjęcie współpracy z instytucjami wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w celu informowania i ułatwiania dojazdu do tych obiektów.	Ilość postawionych znaków/ tablic
	Ustawienie tablic informacyjnych zawierających historię oraz opis obiektu przy wszystkich obiektach wpisanych do rejestru zabytku.	Gdzie ustawiono tablice, jakie informacje wskazano
	Oznakowanie obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w Systemie Informacji Przestrzennej gminy Uniejów.	Czy wprowadzono obiekty do systemu
Rozszerzenie zasobów prawnych form	Zadania dla gminnej ewidencji zabytków: 1. Zakładanie nowych kart adresowych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem	Ilość przeprowadzonych aktualizacji, czy dodano/usunięto obiekt z

ochrony zabytków gminy Uniejów.	Ochrony Zabytków dla zabytków dotychczas nierozpoznanych i nie uwzględnionych w ewidencji, a istotnych dla obrazu dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. 2. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych o uzyskane nowe dane i aktualizowaną w przypadku zmian w wyniku rozbiórek i remontów dokumentację fotograficzną. 3. Skreślenia z ewidencji obiektów nieistniejących oraz takich, które utraciły cechy zabytkowe w wyniku modernizacji w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	ewidencji
	Systematyczne zbieranie informacji od właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, dotyczących przeprowadzonych remontów.	Ilość zebranych informacji
	Uaktualnienie uchwały w sprawie zasad udzielania dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane obiektów wpisanych do rejestru zabytków, uwzględniając obowiązujące przepisy dające możliwość dotowania także obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Czy uaktualniono uchwałę
	Rewitalizacja układu przestrzennego miasta poprzez następujące zadania: - stworzenie zintegrowanych działań rewitalizacyjnych w obrębie rynku, zamku, Kolegiaty i wieży bramnej; - przeprowadzenie rewaloryzacji bulwarów nad Wartą w sąsiedztwie zamku; - opracowanie dokumentów planistycznych wpływających na procesy rewitalizacji, m.in.: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i kompleksowej koncepcji rewitalizacji Uniejowa, uwzględniającej zapewnienie wglądów i powiązań widokowych pomiędzy najważniejszymi zabytkami miasta, jakimi są zamek i kolegiata wraz z wieżą.	Jakie działania zaplanowano/zrealizowano, wartość zaplanowanych/poniesionych środków, z kim współpracowano
	Opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji, w którym wskazane zostaną do rewitalizacji historyczne układy ruralistyczne.	Czy opracowano plan, z kim współpracowano, wartość poniesionych środków

Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Przyjęcie przez Radę Miasta Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz okresowe monitorowanie jego realizacji poprzez systematyczne opracowanie sprawozdań z realizacji GPOnZ.	Weryfikacja podmiotów wskazanych w GPOnZ do realizacji określonych zadań oraz zapoznanie ich z określonymi zadaniami
	Prowadzenie nadzoru konserwatorskiego nad inwestycjami ziemnymi realizowanymi przez gminę, a stanowiącymi zagrożenie dla zabytków archeologicznych.	Ilość przeprowadzonych nadzorów, ilość realizowanych prac ziemnych
	Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego, przy obiektach zabytkowych oraz ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków) we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość podjętych interwencji
	Zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej. Dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.	Ilość zainteresowanych dofinansowaniem, ilość spotkań z właścicielami obiektów zabytkowych, ilość przekazanych informacji dotyczących dotacji
	Wspieranie prac porządkowych na terenach zabytkowej zieleni oraz cmentarzach znajdujących się na terenie gminy, po uprzednim zaopiniowaniu zakresu prac i użytych metod z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość przeprowadzonych prac, ich zakres, z kim współpracowano
	Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego.	Ilość pozyskanych środków

Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy Uniejów.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Popularyzowanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.	Stworzenie vademecum poświęconego zabytkom dla właścicieli obiektów zabytkowych dotyczącego prac i obowiązków.	Ilość wydanych vademecum, ilość osób zainteresowanych vademecum, ilość pobrań vademecum na stronie
	Wspieranie działań i ścisła współpraca z organizacjami pozarządowymi działającymi w sferze ochrony zabytków.	Ilość podjętych działań
	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.	Ilość wydanych publikacji, ilość osób zainteresowanych publikacjami
	Prowadzenie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki itp.	Ilość opracowanych konkursów, wystaw, ilość osób biorących udział
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych (Bożego Ciała w Spycimierzu oraz Term) stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez, ilość wypromowanych imprez, produktów, ilość osób uczestniczących
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków, ilość osób odwiedzających szlaki

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę Instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **Instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - wpis do rejestru zabytków,

- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
 - ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
 - ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
 - ustawa Prawo budowlane,
 - ustawa Prawo ochrony środowiska,
 - ustawa o ochronie przyrody,
 - ustawa o gospodarce nieruchomościami,
 - ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
 - ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.
- **Instrumenty finansowe:**
- finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
 - udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
 - współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno - prywatnego” (PPP).
- **Instrumenty społeczne:**
- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Uniejów,
 - edukacja kulturowa,
 - pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
 - informacja na temat znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy Uniejów,
 - współdziałanie z organizacjami społecznymi.
- **Instrumenty koordynacji:**
- realizacja projektów i programów gminy Uniejów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego gminy (np. strategia rozwoju gminy, plany rozwoju lokalnego, programy rozwoju infrastruktury gminy, programy ochrony środowiska przyrodniczego, programy prac konserwatorskich, studia i analizy, koncepcje, plany rewitalizacji),
 - współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
 - współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.
- **Instrumenty kontrolne:**
- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
 - oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy Uniejów,
 - sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
 - monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
 - prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującą ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, a także wszelkie działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej oraz ich popularyzacją i udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów GPOnZ. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach. Główny obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich lub robót budowlanych, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje wojewódzkie i powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Fundusz Kościelny,
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

• źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła z programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 - 2020,
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

9.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okleńnic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi** - Wojewódzki Konserwator Zabytków w Łodzi działając na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz mając na uwadze przepisy zawarte w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych ustala kryteria i sposób naboru wniosków oraz rozdziału środków finansowych na cele związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami w ramach środków przyznanych przez Wojewodę Łódzkiego, pozostających w dyspozycji Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wnioski o udzielenie dofinansowania zadań składa się w terminach:

- do dnia 28 lutego - na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone w bieżącym roku,
- do dnia 30 czerwca - na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

• **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Rady Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy tym zabytku.

Dotacje z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego - regulamin określający zasady, tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa łódzkiego określa uchwała nr XIX/358/11 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 20 grudnia 2011 r., dotycząca zabytków nieruchomych, ruchomych lub archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego, znajdujących się na stałe w granicach administracyjnych i posiadających duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego województwa łódzkiego. Termin składania wniosków wyznaczony w ogłoszeniu o konkursie podanym do publicznej wiadomości (co najmniej trzydziestodniowy).

Dotacje z budżetu Powiatu Poddębickiego - reguluje uchwała nr VI/38/19 Rady Powiatu w Poddębicach z dnia 21 marca 2019 r. zmieniająca uchwałę w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru

zabytków. Zarząd Powiatu w Poddębicach rozpatruje wszystkie wnioski łącznie i przedkłada Radzie Powiatu propozycję przyznania dotacji do dnia 30 czerwca danego roku.

• Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 506), dofinansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielone przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji określa odpowiednia uchwała podjęta przez radę gminy.

Dotacje z budżetu gminy Uniejów - zasady udzielania dotacji określa uchwała nr LVII/375/2014 Rady Miejskiej w Uniejowie z dnia 10 lutego 2014 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Wnioski o dotację składa się Burmistrzowi Miasta Uniejów do 30 września roku poprzedzającego rok, w którym dotacja ma być udzielona.

• Konkurs „Zabytek Zadbany”

„Zabytek Zadbany” jest corocznym konkursem ogłaszany przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w 6 kategoriach:

- 1) Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu,
- 2) Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe),
- 3) Adaptacja obiektów zabytkowych,
- 4) Architektura i budownictwo drewniane,
- 5) Architektura przemysłowa i budownictwo inżynieryjne,
- 6) Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego

beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię ciepłą.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• **Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)**

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o Wspólną Strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 - 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczone kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• **Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi pn. „Przyrodnicze perły województwa łódzkiego - program rewaloryzacji zabytkowych parków”**

Program ukierunkowany jest na finansowe wsparcie działań podejmowanych w parkach usytuowanych na terenie województwa łódzkiego, objętych ochroną na podstawie Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwanych dalej parkami lub obiektami, pod warunkiem, że są one ogólnodostępne, a wejście na ich teren jest nieodpłatne. Celem Programu jest zachowanie i ochrona dziedzictwa historyczno - przyrodniczo - kulturowego wyżej wymienionych obiektów poprzez ich rewaloryzację.

Podjęte w ramach Programu działania mają jednocześnie służyć dostosowaniu chronionych parków do potrzeb społecznych i edukacyjnych oraz umożliwić społeczeństwu korzystanie z ich walorów przyrodniczych.

Nabór wniosków odbywa się w terminach określonych w Regulaminach kolejnych edycji Konkursu, których ilość uzależniona jest od stopnia rozdysponowania środków przeznaczonych na realizację Programu.

Forma dofinansowania - Dotacja i pożyczka, przy czym otrzymanie dotacji warunkowane jest zaciągnięciem pożyczki.

• **Program Kultura - Interwencje**

Organizatorem Programu jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla

wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym. Pilotażowa edycja programu odbyła się w 2013 r.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura - Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niekiedy opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez Wojewódzkich Konserwatorów od 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powodzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

• Program „Niepodległa” na lata 2017 - 2021

Program dotacyjny „Niepodległa”, skierowany do organizacji pozarządowych i samorządowych instytucji kultury, ma wspierać organizatorów obchodów stulecia odzyskania niepodległości, którzy planują przygotowanie wydarzeń lokalnych i regionalnych. Budżet na dofinansowanie działań w ramach tego programu wynosi 6 milionów zł, a pojedynczy wniosek może uzyskać dotację od 8 do 150 tys. zł. Od organizatorów wymagane jest zapewnienie 15% udziału własnego. Rodzaje kwalifikujących się zadań: festiwale, koncerty, spektakle, wytyczenie i oznakowanie szlaków tematycznych i historycznych, tworzenie archiwów historii mówionej i archiwów społecznych, projekty animacyjno-edukacyjne, oparte na interakcji i współdziałaniu, np.: warsztaty, gry terenowe, questy, wystawy wraz z katalogami i publikacje.

9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2019, Ochrona Zabytków

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

9.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

• Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 - 2020

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży,
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej,
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi, mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

• Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 - 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiają się w Kreatywnej Europie, wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

• Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020

Powyższy program jest kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i Integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy,
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli,
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości,
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego,
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii,
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie

finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibę w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

• Program operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki, to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

• Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2018 r. poz. 1398 z późn. zm.)

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesu rewitalizacji przez jej interesariuszy jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Obecnie ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy są środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (głównie EFS, EFRR oraz dodatkowo środki FS). Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 - 2020, wskazuje „miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji” jako jeden z płęci tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z dokonаныmi szacunkami, na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie co najmniej równowartość 25 mld zł. Środki te będą głównie dotyczyć regionalnych programów operacyjnych (RPO). Do tej kwoty należy także doliczyć wkład własny beneficjentów.

• **Regionalny Program Operacyjny Województwa łódzkiego na lata 2014 - 2020 (RPO WŁ 2014 - 2020)**

Regionalny Program Operacyjny Województwa łódzkiego na lata 2014 - 2020 opracowany został w grudniu 2014 r., zaktualizowany w grudniu 2018 r. Jest to program operacyjny finansowany zarówno ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), jak i Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS).

Celem strategicznym RPO WŁ jest: poprawa konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki, poprawę atrakcyjności inwestycyjnej ośrodków miejskich i usprawnienie powiązań między nimi, zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej oraz przełamywanie barier strukturalnych na obszarach o niższym potencjale rozwojowym.

RPO WŁ na lata 2014 - 2020 składa się z dwunastu osi priorytetowych, w tym Oś VI. Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu. Oś ta zakłada, że kluczowymi wyzwaniami w zakresie rewitalizacji i potencjału endogenicznego będą: zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego, rozwój instytucji kultury, efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i zrównoważonej turystyki oraz kompleksowa rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich.

Rewitalizacja i aktywizacja tych terenów powinna być związana z kompleksowymi działaniami dot. rozwoju wielofunkcyjnych obszarów wiejskich poprzez aktywizację zawodową mieszkańców terenów zrewitalizowanych. W zakresie potencjału kulturowego interwencja przyczyni się do ochrony dziedzictwa kulturowego oraz efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych i kulturowych dla rozwoju gospodarczego, poprawy dostępu do kultury, wzmocnienia funkcji edukacyjnej, a także zwiększenia poziomu identyfikacji mieszkańców z regionem. W zakresie rewitalizacji nastąpi przywrócenie funkcji gospodarczych i społecznych na obszarach zdegradowanych, integracja przestrzenna oraz poprawa jakości przestrzeni publicznych, co przyczyni się do ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz wpłynie na jakość życia mieszkańców.

W ramach Osi priorytetowej VI wyznaczono do realizacji:

Priorytet Inwestycyjny 6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Cel szczegółowy. Zwiększona partycypacja w kulturze na terenie województwa łódzkiego.

Wielokulturowość, wielowyznanowość oraz wielonarodowość regionu łódzkiego, mieszanie i przenikanie się różnorodnych tradycji i zwyczajów przyczyniło się do powstania zbioru cennych obiektów dziedzictwa kulturowego. Zachowanie dziedzictwa kulturowego, jak również ochrona i poprawa stanu środowiska naturalnego stanowią ważne czynniki kształtujące i wpływające na atrakcyjność regionu. Efektywne zagospodarowanie i wykorzystanie zarówno zasobów kulturowych jak i naturalnych, wpisanych w krajobraz województwa łódzkiego, pozytywnie wpłynie na poprawę konkurencyjności regionu. W ramach PI 6c przewiduje się wspieranie działań na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego, naturalnego oraz wsparcie instytucji kultury. Inwestycje zaplanowane w ramach PI 6c przyczynią się do wzrostu partycypacji w kulturze na terenie województwa łódzkiego.

Przedsięwzięcia dotyczące prac konserwatorskich i restauratorskich oraz w odniesieniu do instytucji kultury wpłyną na podniesienie świadomości historycznej mieszkańców województwa poprzez poszerzenie oferty kulturalnej w regionie, co tym samym przełoży się na podniesienie uczestnictwa w kulturze mieszkańców regionu oraz potencjalnych turystów.

Typy przedsięwzięć przewidziane w ramach PI 6c:

- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem oraz zakup wyposażenia niezbędnego do zachowania pełnionych przez nie dotychczas funkcji kulturalnych lub nadaniem im takich funkcji,
- roboty budowlane z wyłączeniem prac polegających na budowie oraz/lub zakup wyposażenia do obiektów instytucji kultury, zabezpieczenie zasobów instytucji kultury na wypadek zagrożeń, w szczególności w zakresie zabezpieczeń np. przeciwpożarowych.

Ponadto, w ramach interwencji PI 6c możliwa jest również realizacja kompleksowego projektu, którego elementem mogą być działania polegające na konserwacji i renowacji zabytków ruchomych, w tym przede wszystkim muzealiów, starodruków, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów, księgozbiorów.

Priorytet Inwestycyjny 8b. Wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój.

Cel szczegółowy: Zwiększone wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych województwa łódzkiego dla rozwoju gospodarki turystycznej.

PI 8b ukierunkowany jest na wykorzystanie i rozwój potencjałów endogenicznych regionu łódzkiego, opartych na walorach przyrodniczych i kulturowych, określonych w polityce terytorialno-funkcjonalnej SRWŁ 2020w celu rozwoju przedsiębiorczości z zachowaniem zasad zrównoważonej turystyki.

Typy przedsięwzięć przewidziane w ramach PI 8b: Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej (w tym obiektów i urządzeń) wraz z zakupem wyposażenia i sprzętu oraz zagospodarowanie otoczenia pozostającego w bezpośredniej lokalizacji inwestycji. W ramach interwencji PI 8b wsparcie mogą uzyskać również projekty związane z adaptacją obiektów do pełnienia funkcji turystycznych.

Priorytet Inwestycyjny 9b. Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.

Cel szczegółowy: Przywrócenie lub nadanie funkcji społecznych i gospodarczych na terenach zdegradowanych.

Typy przedsięwzięć przewidziane w ramach PI 9b:

- renowacja, adaptacja budynków, obiektów, terenów i przestrzeni prowadząca do przywrócenia lub nadania nowych funkcji, wraz z możliwością zakupu sprzętu i wyposażenia niezbędnego do realizacji celu interwencji 9b,
- rewitalizacja tkanki mieszkaniowej w ramach części wspólnych wielorodzinnych budynków, w tym termomodernizacja budynków mieszkalnych (jako element szerszego projektu).

10. Realizacja i finansowanie z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- 1) opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Uniejów;
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Uniejów.

Gmina Uniejów jest właścicielem (posiada tytuł prawny) 5 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w tym 4 obiekty wpisane są do rejestru zabytków. Wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 8).

Tabela nr 8. Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków będących własnością lub współwłasnością gminy Uniejów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	INFORMACJE/UWAGI
1	Spycimierz	nr 11	budynek mieszkalny	obiekt ujęty w WEZ
2	Uniejów	przy ul. Dąbskiej, dz. nr 5270/2	cerkiewka	obiekt wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ
3	Uniejów	ul. Targowa 21	dworek, ob. Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury w Uniejowie	obiekt wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ
4	Uniejów	ul. Zamkowa 2	zamek w zespole zamkowo - parkowym	obiekt wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ
5	Uniejów	ul. Zamkowa 2	park w zespole zamkowo - parkowym	obiekt wpisany do rejestru zabytków, obiekt ujęty w WEZ

W miarę możliwości gmina jako właściciel tych zabytków jest ustawowo zobligowana do opieki nad nimi, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zabytków, jak i całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, a turystów zachęcać do dłuższych pobyków.

Wyrazem świadomej polityki gminy Uniejów w zakresie ochrony zabytków są działania aktywizujące właścicieli obiektów zabytkowych. Cel ten jest realizowany w drodze przydzielania dotacji na sfinansowanie na prace konserwatorskich, restauratorskich, i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. W ten sposób gmina realizuje zadanie własne rozumiane, jako dbałość o stan zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego oraz tworzy podstawy partnerstwa publiczno - prywatnego, w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ważne jest aby finansowe wsparcie gminy w latach 2020 - 2023 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac). Kolejnym rozwiązaniem polepszającym stan zachowania lokalnych zabytków jest występowanie gminy w roli partnera przy projektach unijnych lub ministerialnych, w których beneficjenci (właściciele zabytków) często nie są w stanie zapewnić wymaganego wkładu własnego. Takie działania z pewnością podniosłoby poziom życia mieszkańców oraz atrakcyjność turystyczną gminy.

11. Bibliografia

- 1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.**
- 2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.**
- 3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach.**
- 4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.**
- 5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane.**
- 6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.**
- 7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.**
- 8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;**
- 9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.**
- 10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.**
- 11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach.**
- 12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach.**
- 13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej.**
- 14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.**
- 15. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta w Uniejowie.**
- 16. Materiały konserwatorskie udostępnione w siedzibie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi.**
- 17. Gorączko M., Gorączko A., 2013, Cechy regionalne w budownictwie na terenie gminy Uniejów, Biuletyn Uniejowski, tom 2, wyd. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 53-65.**
- 18. Gorączko M., Gorączko A., 2015, Potencjalne znaczenie tradycyjnego budownictwa wiejskiego w strategii rozwoju gminy Uniejów, Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, nr 167/2015, wyd. PAN, Warszawa, s. 156-171.**
- 19. Uniejów. Dzieje miasta. red. J. Szymczak. Towarzystwo Przyjaciół Uniejowa, Polskie Towarzystwo Historyczne, Łódź-Uniejów 1995 r.**
- 20. B. Guerquin: Zamki w Polsce, Arkady 1984 r.**
- 21. I. T. Kaczyńscy: Zamki w Polsce północnej i środkowej, Muza SA 1999 r.**
- 22. L. Kajzer, J. Salm, S. Kołodziejski: Leksykon zamków w Polsce, Arkady 2001 r.**
- 23. L. Kajzer: Zamki i dwory obronne w Polsce centralnej, Wydawnictwo DiG 2004 r.**
- 24. P. Machlański, J. Podolska: Uniejów. Spacerownik po regionie, dodatek GW 2008 r.**
- 25. <https://www.zamekuniejow.pl/>**
- 26. <https://zamekwuniejowie.pl/>**
- 27. <https://uniejow.pl/>**
- 28. www.stat.gov.pl/gus**
- 29. www.isap.sejm.gov.pl.**

12. Spis tabel, rysunków i zdjęć

- 1. Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie gminy Uniejów.**
- 2. Tabela nr 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Uniejów.**
- 3. Tabela nr 3. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków z terenu gminy Uniejów.**
- 4. Tabela nr 4. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Uniejów ujęte w gminnej ewidencji zabytków.**
- 5. Tabela nr 5. Analiza SWOT.**
- 6. Tabela nr 6. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I.**
- 7. Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II.**
- 8. Tabela nr 8. Wykaz obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków będących własnością lub współwłasnością gminy Uniejów.**
- 9. Rys. nr 1. Uniejów - zasoby dziedzictwa kulturowego na tle działań i potrzeb rewitalizacyjnych w obszarach priorytetowych, źródło https://www.lodzkie.pl/files/141/WPOnZ_2016_2019.pdf, data dostępu 27.05.2019 r.**
- 10. Rys. nr 2. Spycimierz - zasoby dziedzictwa kulturowego na tle działań i potrzeb rewitalizacyjnych w obszarach priorytetowych, źródło https://www.lodzkie.pl/files/141/WPOnZ_2016_2019.pdf, data dostępu 02.01.2020 r.**
- 11. Rys. nr 3. Obszar rewitalizacji w mieście Uniejów, źródło: Lokalny Program Rewitalizacji Gminy i Miasta Uniejów na lata 2017 - 2025.**
- 12. Rys. nr 4. Historyczny układ przestrzenny Uniejowa.**
- 13. Rys. nr 5. Historyczny układ przestrzenny Spycimierza.**
- 14. Zdjęcie nr 1. Zabytkowy gród w Spycimierzu.**
- 15. Zdjęcia nr 2, 3. Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana, Plac Kolegiacki, Uniejów.**
- 16. Zdjęcie nr 4. Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP i św. Floriana, Plac Kolegiacki, Uniejów.**
- 17. Zdjęcia nr 5, 6. Kościół parafialny pw. św. Jakuba Ap. i św. Doroty, Wielenin.**
- 18. Zdjęcia nr 7, 8. Kościół parafialny pw. św. Wojciecha i Stanisława, Wilamów.**
- 19. Zdjęcia nr 9, 10. Cerkiewka, Orzeszków Kolonia.**
- 20. Zdjęcia nr 11, 12. Kaplica grobowa Boxów Radoszewskich na cmentarzu parafialnym, ul. Dąbska, Uniejów.**
- 21. Zdjęcia nr 13, 14. Zamek w zespole zamkowo - parkowym, ul. Zamkowa 2, Uniejów.**
- 22. Zdjęcia nr 15, 16. Dwór szlachecki, ob. Miejsko - Gminny Ośrodek Kultury i Szkoła Muzyczna I stopnia w Uniejowie, ul. Targowa 21, Uniejów.**

Przewodniczący Rady
M. Madziński
Miroslaw Madajski